

BH ALIJANSA
ZA (OMANJE) PROMJENE

2. august 2002.

SADRŽAJ

KRATAK PREGLED I PREPORUKE.....	i
I. POLITIKA: SA I BEZ SAVEZNIKA.....	1
A. UVOD.....	1
B. BOŠNJAČKE PREPIRKE.....	2
C. KOMPLIKACIJE SA HRVATIMA	6
D. MEĐUNARODNA ZAJEDNICA	7
II. UČINAK: ALIJANSA NA VLASTI	8
A. UVOD.....	8
B. OBJEDINJAVANJE BUDŽETA	10
C. SOCIJALNA PITANJA I PITANJA IZ OBLASTI RADA.....	11
D. PRIVATIZACIJA.....	12
E. CRNA EKONOMIJA	14
F. IZGRADNJA DRŽAVE	15
III. BUDUĆNOST: PODSTICANJE DJELOTVORNOG UPRAVLJANJA	21
A. KAMPANJA.....	21
B. FORMIRANJE VLADE	23
C. ULOGA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE	24
DODACI	
A. KARTA BIH	25
B. O MEĐUNARODNOJ KRIZNOJ GRUPI	26
C. IZVJEŠTAJI I BRIEFING DOKUMENTI ICG-A	27
D. ČLANOVI ODBORA ICG-A.....	31

BH ALIJANSA ZA (OMANJE) PROMJENE

KRATAK PREGLED I PREPORUKE

Sastavljena pod tutorstvom predstavnika međunarodne zajednice nakon opštih izbora održanih u novembru 2000. godine, koalicija deset stranaka poznata pod nazivom Demokratska alijansa za promjene od početka 2001. godine upravlja većim od dva bh entiteta i predvodi državno Vijeće ministara. Pored namjere njenih sponzora i članica da Alijansa potisne u stranu tri nacionalističke stranke koje su vodile rat u periodu od 1992-95. godine a nakon toga vladale u svojim dijelovima BiH, od Alijanse se očekivalo i da provede temeljite reforme i priskrbi dokaze da bi provedba Daytonskog mirovnog sporazuma još i mogla uroditi održivom državom.

Ova alijansa stranaka iz Federacije različite veličine, ideološke orijentacije i nacionalnog predznaka na državnom nivou saraduje sa strankama iz RS-a, kako onima koje su na vlasti, tako i onima koje su u opoziciji u tom entitetu. Alijansi je tako nedostajalo kohezije na oba nivoa vlasti. Nastojala je progurati plan reformi, ali takav plan koji ne može a da ne reflektuje najniži zajednički nazivnik onog što je prihvatljivo njenim različitim partnerima u Federaciji i Vijeću ministara. Mnogo puta se pokazalo da su promjene prihvatljive za stranke iz Federacije bile anatema za stranke iz RS-a. Alijansa je čak i u Federaciji imala poteškoće da osigura saradnju kantonalnih vlada koje bi trebale biti pod njenom kontrolom.

S obzirom na neprirodan način na koji je rođena i na njeno nekoherentno članstvo - da ni ne pominjemo ograničenja koja nameće zavisian

status BiH i relativno siromaštvo u zemlji - Alijansa za promjene je zabilježila značajne uspjehe. Ti uspjesi se, međutim, nisu pokazali dovoljnim da povežu stranke Alijanse, bilo u pogledu onog što još uvijek ostaje neurađeno u smislu obećanih reformi, bilo u pogledu borbe u predstojećim izborima u formi bloka. Alijansa je na izdisaju. Ne samo da su njene stranke članice i njihovi svojevlavi lideri zauzeti svojim odvojenim pozicioniranjem za izbore koji će biti provedeni u skladu sa novim pravilima, nego je i Alijansa u cjelini, kako utrka počinje, izložena stalnim napadima iznutra i izvana.

Opšte izbore koji će biti održani 5. oktobra 2002. godine će po prvi put provesti Bosanci i na njima će biti izabrane vlade čiji će mandat trajati četiri, a ne dvije godine. Te vlade će takođe morati na entitetskom nivou provesti ustavne amandmane usaglašene sa bivšim Visokim predstavnikom Wolfgangom Petritschem ili nametnute s njegove strane u aprilu 2002. Tim amandmanima se predviđa pravična zastupljenost svakog od tri 'konstitutivna naroda' BiH u zakonodavnim tijelima, vladama, pravosuđu i upravama oba entiteta. Četverogodišnji mandati će, s druge strane, pobjednicima dati priliku da nešto i postignu, te ih pri tome lišiti izgovora za neuspjeh. Nastojanje da se ostvare uski stranački politički ili nacionalni interesi, odsustvo vizije i ispoljavanje nestručnosti i kriminaliteta će se manje tolerisati. Međutim, da bi iskoristila nove okolnosti i povećala svoje šanse da unaprijedi situaciju u BiH, svaka nova koalicija ili alijansa

će trebati izvući pouke iz kratkotrajne vladavine Alijanse za promjene.

I međunarodna zajednica i građani BiH koji nisu nacionalisti su od Alijanse očekivali mnogo: iskorjenjivanje raširene korupcije, ekonomske reforme, radna mjesta, redovne penzije i novi odnos prema stranim supervizorima BiH. Poboljšanja su zaista i uslijedila u oblastima u kojima je postojao koncenzus (veći stepen ubiranja prihoda i fiskalne reforme kao što je objedinjavanje fondova penzionog osiguranja), te tamo gdje je otpor bio mali (ispunjavanje uslova za prijem u Vijeće Evrope) ili su poboljšanja smatrana neizbježnim (ustavne reforme i mjere u borbi protiv terorizma). Ali u sferama koje su zahtijevale opredjeljenost za prevazilaženje međusobno različitih interesa unutar same Alijanse – kao što su reforma sektora socijalnih službi, privatizacija i, iznad svega, oživljavanje ekonomije – preduzimanje mjera se odlagalo ili se od njega odustajalo.

Za vrijeme svoje vladavine u Federaciji, Alijansa je imala ogroman zadatak da se bori sa nasljeđem korupcije, nacionalno-teritorijalne podjele i stanja na ivici bankrota koje su u amanet ostavile duge godine paralelne vlasti (bošnjačke) Stranke demokratske akcije (SDA) i Hrvatske demokratske zajednice (HDZ). Morala se nositi i sa činjenicom da su te dvije ušančene strukture moći u različitim kantonima, gradovima, vladinim institucijama i javnim preduzećima zadržale ili dijelile vlast sa strankama Alijanse. Osim toga, ubrzo nakon osnivanja Alijanse uslijedila je ustavna kriza koju je izazvao HDZ proglašavanjem 'hrvatske samouprave' u martu 2001. godine. Nakon što je prevladan taj izazov, Alijansa se nakon napada na SAD od 11. septembra suočila sa hitnom potrebom da se obračuna sa islamističkim elementima koje je ranije patronizirala i štitila SDA. Upustivši se u obračun sa takvim ljudima, Alijansa je riskirala da uzruja svoje ključno bošnjačko izborna tijelo i uništi vlastito krhko jedinstvo. Takođe se izložila i optužbama da je, kako bi poslušala Ameriku, prenebregla ljudska prava i vladavinu zakona.

Alijansa je, uprkos takvim iskušenjima, uspjela postići značajna poboljšanja u oblastima kao što su budžetska i finansijska disciplina u Federaciji. Na nivou države se s određenim uspjehom

usredsredila na povećanje digniteta i kompetentnosti i popravljane imidža Bosne i Hercegovine. Iako možda previše korišteno kao slogan, 'partnerstvo' sa međunarodnom zajednicom zamijenilo je konfrontaciju koja je karakterizirala stari režim. BiH je konačno postala članicom Vijeća Evrope i možda je na pragu ispunjavanja zahtjeva iz smjernica Evropske unije (*road map*), što će je učiniti kandidatom za studiju izvodivosti (*feasibility study*) koja vodi do Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom (EU). Konačno, Alijansa je unijela značajnu promjenu time što je usaglasila amandmane na entitetske Ustave koji predstavljaju prvi veliki korak u revidiranju daytonskih struktura i koji bi trebali postepeno transformirati upravljanje u državi i entitetima u narednih nekoliko godina.

Pa ipak, Alijansa nije ispunila očekivanja u smislu donošenja više hljeba na stolove građana BiH. Bila je prije svega previše oprezna u guranju temeljnih reformi potrebnih da bi se objedinio ekonomski prostor u BiH i restrukturirala ekonomija kompletiranjem privatizacije i liberaliziranjem privatnog sektora. Alijansa se umjesto toga bavila uspostavljanjem kontrole od strane njenih članica nad javnim firmama i osporavanjem ranijih privatizacija 'zlatnih koka' kao što su Fabrika duhana Sarajevo (FDS) i Aluminij Mostar, što nije donijelo nikakvu osjetnu korist. Pokušaji da se uspostavi kontrola nad firmama u javnom sektoru podsjećaju na beskrajnu partiju šaha između stranaka Alijanse. Privatizacija je samo milila naprijed, opterećena kako loše zamišljenim modelom koji je nametnula međunarodna zajednica, tako i nespremnošću stranaka Alijanse da se odreknu svog glavnog, iako sve manjeg, izvora moći, patronatstva i sredstava.

Drugo, Alijansa je protraćila dragocjeno vrijeme koje je mogla iskoristiti za osmišljavanje koherentnog plana ekonomskog razvoja. Još uvijek nema usaglašene vizije ekonomske budućnosti BiH, a različiti programi koje je promovirala ova ili ona stranka iz Alijanse i dalje su nejasni, fragmentarni i međusobno isključivi, i kreću se u rasponu od gorljivog tačerizma do reformskog socijalizma. Odustvo usaglašenog plana reformi je, nažalost, obilježilo i druge sfere:

vladavinu zakona, izgradnju države i povratak izbjeglica.

Iako je sada prekasno da se ovaj nedostatak ispravi u praksi, bh političke stranke, a naročito stranke Alijanse, trebale bi kampanju koja je u toku iskoristiti za nešto više od pukog blaćenja, uživanja u skandalima i glorificiranja svojih vođa. Trebaju razmišljati i planirati unaprijed, nudeći biračima pozitivne platforme, kao i negativne napade na rivale. Već su očita pitanja i izazovi sa kojima će se suočiti vlade oformljene nakon 5. oktobra. Formiranje nove alijanse će se pokazati lakšim, a njene šanse da ostvari obećanja koje su dale njene članice većim, ukoliko se građanima BiH u mjesecima koji su pred nama ponudi određen stepen programske jasnoće, pa možda čak i saglasnosti.

Kako bi se pomoglo u koncentriranju predizborne kampanje na temeljna pitanja ekonomskog razvoja i reforme socijalnog, fiskalnog i upravnog sektora, te na taj način povećale šanse da nove koalicione vlade budu kako predane tako i sposobne da provedu jasno definiran plan reformi, ICG daje slijedeće preporuke.

PREPORUKE

Međunarodnim organizacijama, grupama u civilnom društvu i medijima u BiH:

1. Izvršiti pritisak na političke stranke kako bi one uvidjele i zauzele stavove o

najvažnijim ekonomskim i političkim izazovima sa kojima se suočava BiH, te ih naročito pozvati da potpišu predizborni pakt (ili društveni ugovor) u kojem bi se obavezale na planove za rješavanje ekonomske i socijalne krize s kojom se suočava BiH.

Zemljama donatorima i drugim prijateljima BiH:

2. Na osnovu zaključaka Vijeća za provedbu mira, zahtjeva Vijeća Evrope koji se odnose na period nakon prijema, te različitih međunarodnih kreditnih i stand-by aranžmana na koje su se obavezale vlade u BiH, pomoći strankama koje su spremne da sarađuju u izradi platformi za reforme u kojima bi se iznijeli jasno definirani ciljevi i utvrdili akteri promjena u ekonomskom, socijalnom, pravnom, fiskalnom sektoru, te u oblasti povratka izbjeglica.
3. U potpunosti upoznati javnost sa saradnjom ili izostankom saradnje od strane pojedinih stranaka.
4. Takve platforme iskoristiti za utvrđivanje standarda prema kojima će se mjeriti rezultati vlada koje će biti oformljene nakon izbora i potencirati daljnje reforme.

Sarajevo/Brisel, 2. avgust 2002.

BH ALIJANSA ZA (OMANJE) PROMJENE

I. POLITIKA: SA I BEZ SAVEZNIKA

A. UVOD¹

Demokratska alijansa za promjene, koja se sastoji od deset stranaka, formirana je u januaru 2001. kao rezultat intervencije međunarodne zajednice. Posebno je u slučaju najjačih stranaka bilo neophodno da tadašnji američki i britanski ambasadori u Bosni i Hercegovini, Thomas Miller i Graham Hand, energično lobiraju i zavrću ruke kako bi se njihovi lideri nagovorili na saradnju. Stranke koje su trebale ući u Alijansu na izborima održanim u novembru 2000. dobile su tek nešto manje od polovine mjesta u Zastupničkom domu Federacije, koji ukupno ima 140 mjesta, te osigurale jasnu većinu u Domu naroda nakon što su kantonalne skupštine izabrale svoje poslanike u tom domu.² Od 69 poslanika tih stranaka u donjem domu, 37 su bili predstavnici Socijaldemokratske partije (SDP) a 21 je predstavljao Stranku za BiH (SBiH). Ostalih osam stranaka zajedno su imale svega jedanaest mjesta. To je značilo da će vlada koju je Alijansa formirala u

Federaciji povremeno ovisiti o podršci šest zastupka iz tri druge, manje stranke.

Na državnom nivou, pet stranaka Alijanse dobile su sedamnaest od ukupno 42 mjesta u Zastupničkom domu, te sedam od ukupno petnaest mjesta u Domu naroda. Alijansa je uspjela osigurati vodeću ulogu u šestočlanom Vijeću ministara – koje je najviše što je BiH uspjela postići u smislu državne vlade – tako što je postigla radni dogovor sa četiri stranke iz Republike Srpske: Partijom demokratskog progresa (PDP), Strankom nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Socijalističkom partijom Republike Srpske (SPRS), te Srpskim narodnim savezom (SNS).³ Ove stranke su dobile pet mjesta u Zastupničkom domu i tri u Domu naroda. Tri od ove četiri stranke iz Republike Srpske također su podijelile vlast u Banja Luci, u koaliciji kojom faktički dominira Srpska demokratska stranka (SDS), ali na cijem se čelu nalazi Mladen Ivanić iz PDP-a.⁴ Kao rezultat toga, njihova saradnja sa Alijansom na državnom nivou uvijek je bila veoma problematična.

Kako u očima domaćih lidera Alijanse za pomjene tako i u očima onih iz međunarodne zajednice koji su joj pomogli da dođe na svijet, svrha Alijanse bila je da okonča deset strašnih godina ratne i poratne vlasti tri velike nacionalne stranke: Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), Srpske demokratske stranke (SDS) i (bošnjačke) Stranke demokratske akcije (SDA). Iako su i dalje uživale značajnu ili, u

¹ Pri obavljanju istraživanja za ovaj izvještaj ICG je razgovarao sa liderima i članovima stranaka iz Alijanse, opozicije, predstavnicima civilnog društva i funkcionerima iz međunarodnih organizacija u oba bosanskohercegovačka entiteta.

² Stranke članice Alijanse bile su Socijaldemokratska partija (SDP), Stranka za BiH (SBiH), Nova hrvatska inicijativa (NHI), Bosanskohercegovačka partiotska stranka (BPS), Republička stranka, Građanska demokratska stranka (GDS), Hrvatska seljačka stranka (HSS), Liberalnodemokratska stranka (LDS), Demokratska stranka penzionera BiH, i Stranka penzionera Federacije BiH. Narodna stranka "Radom za boljitak" iz Hercegovine i Stranka nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) iz Republike Srpske kasnije su prisustvovali koordinacionim sastancima Alijanse, ali se nisu formalno pridružile koaliciji. Dvije penzionerske stranke kasnije su se udružile u jednu.

³ Za potpune rezultate izbora u oba entiteta pogledati *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, tom IV, br. 30, 12. decembar 2000.

⁴ SNS se kasnije pridružio SNSD u opoziciji u Republici Srpskoj. Analiza toga kako je SDS Radovana Karadžića zadržao vlast u Republici Srpskoj pod maskom koalicije u kojoj njeni ministri tobože služe u svojstvu pojedinaca nalazi se u Izvještaju ICG-a za Balkan br. 118, *The Wages of Sin: Confronting Bosnia's Republika Srpska* (Nadnica za grijeh: suočavanje sa Republikom Srpskom), 8. oktobar 2001.

slučaju HDZ-a, većinsku podršku među pripadnicima naroda iz kojih potiču, kao rezultat njihovih prijeratnih ili ratnih 'usluga' tim narodima, vlast koja je od Daytona bila u rukama tih stranaka ostavila je BiH siromašnu, nefunkcionalnu, podijeljenu, korumpiranu, neobnovljenu i beznačajnu. Ona je također doprinijela tome da pokušaji međunarodne zajednice da popravi stvari ili da nađe izlaz iz ćorsokaka budu osujećeni. Budući da ih je na vlasti održavalo retoričko opredjeljenje za odbranu egzistencijalnih interesa svoga naroda od onih drugih i to u svim okolnostima, tri vladajuća establišmenta u suštini ovisili su jedan od drugog, i kao strašitelji i kao partneri.

Činjenica da su kako pojedinačni birači iz reda bošnjačkog naroda tako i većinski bošnjačka Stranka za BiH okrenuli leđa SDA omogućila je slamanje tog trojnog monopola na vlast. Stranka za BiH, koja je na izborima 2000. godine učestvovala neovisno od SDA, dobila je 15 posto glasova za Zastupnički dom Federacije, dok je višenacionalna SDP svoj udio podigla na 26 posto, što je gotovo dva puta više od onoga iz 1998. godine. Neuspjeh SDA da održi vodeću ulogu među bošnjačkim biračkim tijelom omogućio je strankama Alijanse da izbace HDZ sa vlasti u Federaciji. Iako je HDZ i dalje ostala na vlasti u kantonima sa hrvatskom većinom, njenom udobnom bliskom savezništvu sa SDA u Federaciji došao je kraj.

No, pored činjenice da je većina Bošnjaka napustila standardnu opciju za koju su glasali još od 1990. još neke stvari doprinijele su izbornom uspjehu stranaka Alijanse. Povećan broj manjih stranaka koje su se izborile za mjesta na državnom i entitetskom nivou, kao i pad od 2 posto koji je doživjela čak i HDZ, bili su pokazatelji koliko je rašireno nezadovoljstvo sistemom koji je donio bogatstvo nekolicini sa dobrim vezama a siromaštvo većini, ne pružajući nikakve razloge za nadu u bolju budućnost. Lider SDP-a Zlatko Lagumdžija opisao je to raspoloženje kada je, dan nakon formiranja Alijanse, obećao da će "zaustaviti slobodni pad bh ekonomije, odnosno zaustaviti proces u kome se Bosna i Hercegovina pretvara u crnu rupu regiona".⁵ Ovaj izvještaj daje ocjenu do koje mjere je Alijansa uspjela ispuniti ovo i druga obećanja.

B. BOŠNJAČKE PREPIRKE

Bosanskohercegovačkim strankama i dalje često dominiraju njihovi karizmatični, dominantni i samovažni lideri: muškarci koji više vole zadimljene sobe i retoriku – bilo da je to u službi modernih klišeja ili uskih nacionalnih interesa – od izrade i promoviranja konkretnih političkih programa. Jedan razlog zašto u BiH ima tako puno stranaka je zato što vođenje ili predstavljanje političke stranke (ma kako male) i obavljanje javne funkcije (ma kako skromne) predstavlja sigurniji način za sticanje moći, privilegija i bogatstva od većine drugih načina.

Bez obzira na to, u posljednjih šest godina, a naročito u posljednjih osamnaest mjeseci, ipak su zapažena određena poboljšanja. Nakon 1996. godine politička debata je postala umjerenija a birači se više ne osjećaju obaveznima da podržavaju stranke koje su ih povele u rat, provele kroz njega, i nastavile voditi i nakon što je rat završen. Međunarodna zajednica je, ponekad i nezgrapno, pokušavala podržati taj proces, provodeći ili mijenjajući izborna pravila, smjenjujući ili zabranjujući rad političara koji su ocijenjeni kao neprijatelji Daytona i otkrivajući primjere korupcije za koje su se mogle okriviti nacionalističke stranke.⁶ U međuvremenu,

⁵ Po citatu Senke Kurtović, 'Ozvaničena Demokratska alijansa za promjene', *Oslobodjenje*, 13. januar 2001.

⁶ Među istaknutim primjerima takvih intervencija nalazi se smjena predsjednika Republike Srpske Nikole Poplašena, koga je u martu 1999. godine smijenio visoki predstavnik Carlos Westendorp, te diskvalifikacija njegove Srpske radikalne (SRS), koju je naložio OSCE, pred izbore u novembru 2000. Srpskoj radikalnoj stranci je dozvoljeno da se registira za izbore 2002. tek nakon što je konačno smijenila Poplašena sa mjesta vođe stranke. Slično tome, HDZ je u proljeće 2002. natjerana da se riješi svoga predsjednika, Ante Jelavića, i nekoliko drugih tvrdolinijaša koji su bili odgovorni za proglašenje hrvatske 'samouprave' u martu 2001., kako bi mogla učestvovati u narednim izborima. Međutim, HDZ-ovo početno odbijanje da ispoštuje izborna pravila kojim se smijenjenim političarima poput Jelavića zabranjuje kandidatura ili obavljanje funkcija u stranci doprinijelo je da u redovima HDZ-a dođe do raskola između čuvara 'Herceg-Bosne', koje predvodi Bariša Čolak, i više bosanski orijentiranih elemenata, predvođenih Mirom Grabovcem-Titanom. Ova potonja grupa se odvojila i formirala Hrvatsku demokratsku uniju (HDU), dok je Čolak, u službi Jelavićevog zastupnika, naslijedio samu HDZ. SDA je također morala da se riješi smijenjenih zvaničnika i ranijih lidera poput Edhema Bikčakčića i Hasana Čengića. Vidjeti 'Jelavić, Andrić Lužanski, Tokić i Batinić podnijeli ostavke', *Oslobodjenje*, 9. april 2002.; 'Dragovoljac koji nije razumio Jelavića', *Dnevni avaz*, 16. maj 2002.; 'Bičakčić nije htio dati ostavku pa ga Glavni odbor SDA razriješio', *Dnevni avaz*, 12. maj 2002.; 'Brka i Čengić otpali. Muratović se povukao',

svakodnevna pitanja, kao što su radna mjesta, penzije, zdravstvena zaštita, obrazovanje i zakonitost počela su bivati bitnija od simboličnih nacionalnih pitanja od kojih se nikad ne odstupaju.

To je strankama koje nisu nacionalno orijentirane omogućilo da se predstave kao kredibilne alternative, olakšalo pojavljivanje 'prilagodljivih' stranaka koje su spremne da uđu u koalicije sa svima i, konačno, podstaklo mnoge stranke da u potrazi za glasovima prošire svoje mreže preko entitetske granice. I nacionalne i multinacionalne stranke ove godine će učestvovati na izborima i u 'drugom' entitetu.⁷ Ali slamanje monopola nacionalista nad 'njihovim' biračkim korpusom također je značilo porast broja stranaka koje učestvuju u izborima: sa 47 u 1996. i 44 u 1998. godini na 56 u 2000. i 57 u 2002.

Na primjer, između 1996. i 1998. godine, udio glasova koje su SDS i HDZ dobili na izborima za srpskog i hrvatskog člana predsjedništva pali su sa 61 na 45 posto (kada je kandidat SDS-a izgubio u utrci sa Živkom Radišićem iz koalicije Sloga - koja je bila kratkog daha) odnosno sa 78 na 53 posto (kada je kandidat SDP-a izgubio od Ante Jelavića u prilično izjednačenoj utrci). S druge strane, postotak bošnjačkih glasova datih Aliji Izetbegoviću popeo se sa 76 posto 1996. godine na 87 posto 1998. godine, kada je lider SDA imao podršku SBiH, LDS-a i GDS-a. Kao što je već pomenuto, upravo je činjenica da je bošnjačko biračko tijelo sa zakašnjenjem ali u velikom broju okrenulo leđa

SDA 2000. godine omogućila formiranje Alijanse za promjene, u koju je ušlo deset stranaka.⁸

No, njihovo je zajedništvo predstavljalo brak iz računa između stranaka različite veličine, ideoloških nijansi, prošlosti i nacionalnog sastava. To je istovremeno bio i brak na silu, kome su kumovali uporni britanski i američki ambasadori, koji su također uložili i najviše truda u udvaranja koketnoj ali neizbježnoj mladoj, Harisu Silajdžiću. Stoga nije bilo iznenađenje da je sposobnost Alijanse da se održi na okupu više zavisila od ljubavi prema vlasti koju su stranke koje je čine osjećale nego od zajedničkog opredjeljenja da provedu dosljedne reforme. Veće je iznenađenje bilo to što su Alijansini strani kumovi kasnije svoje štićenike uglavnom prepustili sopstvenim snagama. To je ustvari značilo da su je prepustili u ruke Zlatku Lagumdžiji iz SDP-a, pošto se Silajdžić povukao iz svakodnevne politike u tajnovitu polu-izolovanost. No bez obzira na to, stranci su i dalje imali velika očekivanja od Alijanse.

Međutim, Alijansa je, usljed neslaganja o politici i političkom sponzorstvu, doživjela višestruke rascjepke. Do glavnog rascjepa je došlo između njene dvije najveće stranke, SDP-a i SBiH. No, neslaganja su također izbila i između dvije velike stranke i njihovih osam dosta manjih partnera. Ovi potonji optužuju SDP i SBiH da ih iskorištavaju kako bi ostvarili većinu u Parlamentu Federacije i popravili svoj višenacionalni i građanski imidž, a istovremeno im ne daju nikakvu ulogu u političkom odlučivanju i stvarnoj podjeli vlasti.⁹

Oslobodjenje, 29. juni 2002.; i 'Čengić najavio medijski obračun protiv Tihića', *Oslobodjenje*, 4. juli 2002.

⁷ U velikoj mjeri upravo zahvaljujući ustavnim promjenama donesenim u aprilu, 27 stranaka sa sjedištem u Federaciji ove godine će učestvovati i na izborima u Republici Srpskoj, a dvanaest stranaka iz Republike Srpske kandidovaće se i u Federaciji. Od 57 stranaka koje će učestvovati na izborima 2002., daleko manje će ih dobiti mjesta u vlasti nego što je bio slučaj 2000. godine. Razlog tome je činjenica da novi izborni zakon predviđa viši prag (tri posto) za dodjelu 'kompenzacijskih' mjesta, a efekat toga će u Federaciji biti dodatno pojačan smanjenjem veličine Zastupničkog doma sa 140 na 98, što je utvrđeno nedavno donesenim amandmanima. OSCE-ovo manipuliranje pravila o kompenzacijskim mjestima prije izbora 2000. godine dozvolilo je (a to mu je bio i cilj) malim strankama da dobiju mjesta sa manje od 0.5 posto glasova. Vidjeti 'Nema više poslaničkih mjesta za nekoliko glasova', *Oslobodjenje*, 24. juni 2002.

⁸ Pošto su kandidati za predsjedništvo birani kao predstavnici svojih konstitutivnih naroda, upravo ti izborni rezultati na najbolji način odražavaju podršku koju imaju nacionalne stranke. Kandidati izabrani 1998. godine izabrani su na mandat od četiri godine, iako je Jelavić smijenjen (i zamijenjen kandidatom SDP-a koji je zauzeo drugo mjesto, Jozom Križanovićem) a Izetbegović podnio ostavku (naslijedio ga je Beriz Belkić iz SBiH). Detalji o poslijeratnim izbornim rezultatima mogu se naći na internet adresi www.oscebih.org.

⁹ Sve manje stranke u Alijansi žalile su se ICG-u o navodno nekorektnom udjelu u pozicijama u vlasti i velikom broju direktorskih mjesta u javnom sektoru koje su uzeli SDP i SBiH. Prema njihovim riječima, koordinacionim sastancima u okviru Alijanse dominiraju prepirke o podjeli pozicija umjesto da se iskoriste za razgovore o političkim pitanjima. Detalji o ovome mogu se pročitati u članku 'Dok se Alijansa dogovara, direktori mijenjaju stranačke dresove', *Dnevni avaz*, 20. oktobar 2001.; 'SDP će postavljati nove ljude, SBiH će postavljati kvalitetne', *Dnevni avaz*, 15. januar

Takvi prigovori postajali su sve glasniji u proljeće 2002. kako se približavala izborna kampanja, i postalo jasno da su i SDP i SBiH odlučni da se samostalno kandiduju, i da svoje dotadašnje partnere ostave da se na biračkim mjestima suoče sa mogućim nestankom. Međutim, razumljivi prigovori o takvom rezultatu – te tvrdnje da je Alijansa mrtva, osim kao sredstvo koje ministrima iz stranaka Alijanse omogućuje da i dalje primaju plate – praćeni su žestokim skandalima i pokušajima diskreditovanja svih od strane svih. Kao “to je šef Misije OSCE-a, Robert Beecroft, izjavio pred Stalnim vijećem te organizacije na sjednici održanoj u Beču 4. jula 2002.:

Rani pokazatelji govore da će ovo biti vrelo političko ljeto u BiH. Do sada kampanju karakteriziraju lični napadi, često sa nacionalnim predznakom, dok se malo pažnje poklanja konkretnim programima reforme, koje treba provoditi nakon izbora. Oni koji 5. oktobra budu izabrani ostaju na vlasti četiri godine. Budući da je ulog veliki i da biračko tijelo pokazuje znake da gubi povjerenje u političke opcije, nadam se da će zemlje članice OSCE-a izraziti svoju zabrinutost zbog ovakve kampanje, koja se koncentrira na ličnosti i na nacionalne prepirke, umjesto na politički i ekonomski napredak u zemlji koja mora pokazati više energičnosti i odlučnosti na putu ka istinskoj evropskoj orijentaciji.¹⁰

Članice Alijanse i drugi posmatrači u razgovorima sa ICG-em iznijeli su veliki broj pritužbi u vezi sa radom koalicije. Neke od saveznica SDP-a optužuju tu stranku da još uvijek robuje svom komunističkom naslijeđu, ali bez liderstva koje je karakteriziralo Titov komunizam u njegovim najjačim danima. Posebno se govori o tome da stranka žudi za

demokratskim centralizmom, da svoje partnere vidi samo kao sredstvo ka cilju, da nije istinski opredijeljena za slobodnu tržišnu ekonomiju, te da teži ka mikromenadžmentu i podržavanju državnih preduzeća. No, isto tako, SDP stoji iza teških i neophodnih reformi i programa koje su do sada progurali Vlada Federacije i Vijeće ministara. O njima se govori dalje u tekstu.

Što se tiče SBiH, ona je i dalje ideološki bliža SDA (od koje se Silajdžić odvojio 1996.) nego SDP-u. Partneri iz koalicije vide SBiH kao taoca ratne i poratne prošlosti njenih lidera, i barem djelomično odgovornu za ponovno isplivavanje starih skandala, intriga i kriminala kojima je sramočena Alijansa. Budući da je također dijelila vlast sa SDA i HDZ u lošim starim vremenima paralelne vlasti, te da je potom apsorbirala više preobraćenika iz SDA, SBiH ne samo da nosi jednak istorijski teret kao i SDP, nego čak i škodi anacionalnoj reputaciji Alijanse.¹¹

Kao ‘stranka kontinuiteta’, SBiH se trudila da zadrži kontrolu nad ključnim institucijama kao što je Ministarstvo unutrašnjih poslova Federacije te je jednako srčano kao i SDA zagovarala restituciju imovine vlasnika (osobito vjerskih zajednica) koju su komunisti nacionalizirali nakon 1945. To znači da je zagovarala sporiju dinamiku reformi u nekim oblastima a agresivniji pristup u drugima, na izgled vodeći računa o svojoj dvostrukoj dužnosti da ratnu prošlost Bošnjaka zaštiti od kritičke analize, i istovremeno insistirajući na jednom plemenitijem ratnom cilju bošnjačke strane, stvaranju jedinstvene i sekularne bosanske države.

Kontrola nad Ministarstvu unutrašnjih poslova Federacije omogućila je SBiH da utiče ili kontroliše istragu o ranijim slučajevima korupcije u organima vlasti, infiltraciji islamista, nezakonitim poslovima sa oružjem i mrežama organiziranog kriminala koje su uspostavljene u toku i neposredno nakon rata.¹²

2002.; 'Stranka penzionera "blokiral" izbor novih direktora', *Oslobodjenje*, 29. januar 2002.; i 'Pogrešne mete, skriveni ciljevi', *Oslobodjenje*, 16. mart 2002. Ali, ako je veličina bitna, bitna je i nacionalnost. Na primjer, Hrvati su bili ozlojeđeni odsustvom hrvatskih predstavnika u Alijansi tokom razgovora sa novim visokim predstavnikom u Leeds Castlu u aprilu. S druge strane, SBiH gundā o prevelikoj zastupljenosti Hrvata u ekonomskoj sferi i navodnom uticaju hrvatskog finansijskog lobija. Vidjeti 'Pisat ću Petriću i ukazati mu na štetnost sastanka kod Ešdauna', *Dnevni avaz*, 16. april 2002.; 'Alijansa – pokriće za hrvatski finansijski lobi!?', *Oslobodjenje*, 11. januar 2002.

¹⁰ 'Head of Mission's Statement to OSCE Permanent Council' (Izjava šefa Misije Stalnom vijeću OSCE-a), PC.FR/27/02, Beč, 4. juli 2002.

¹¹ Među bivšim članovima SDA i javnim zvaničnicima koji su prešli u SBiH nakon 2000. godine nalaze se Šefika Hafizović (zamjenica ministra financija Federacije), Ramiz Mehmedagić (ministar prostornog planiranja i okoliša Federacije), Besim Mehmedić (ministar saobraćaja i komunikacija Federacije) i Enver Kreso (direktor Elektroprivrede). I druge stranke iz koalicije su također pune lidera koji su ranije formalno pripadali ili saradivali sa SDA ili HDZ.

¹² U svom obraćanju na Ajvatovici 2002. (najvažnije godišnje muslimansko hodočašće), Izetbegović je priznao da je njegova stranka postala žrtva korumpiranog poslovanja, ali je rekao da takve pojave nisu rezultat zlonamjernosti nego

Čini se da su napadi na SAD od 11. septembra 2001. stavili tačku na toleriranje takvih pojava. Američki pritisak na BiH da se priključi ratu protiv terorizma – zajedno sa SFOR-ovom novom spremnošću da otkriva obavještajne podatke – podstakli su Alijansu da pokrene akciju protiv sumnjivih islamističkih elemenata i da provede čistku i ujedini odvojene obavještajne službe Bošnjaka (SDA) i Hrvata (HDZ) u Federaciji. Od jula 2002. Federacija ima jednu obavještajnu službu, čijeg je direktora i zamjenika direktora potvrdio parlament. Izgleda da je to ne samo stavilo tačku na dugotrajno i štetno naslijeđe hrvatsko-bošnjačkog rata iz 1993.-94. godine, nego označilo i spremnost SBiH da se odrekne barem dijela svoga opredjeljenja da štiti stare drugove.¹³

Državne i federalne vlasti su također iskoristile priliku koju im je pružio rat protiv terorizma da bi BiH oslobodili sramote koju je predstavljalo njeno ratno prihvatanje i poslijeratna naturalizacija mudžahedina iz islamskih zemalja. Vijeće ministara je u januaru 2002. godine odobrilo – suprotno odluci Doma za ljudska prava – izručenje Amerikancima šest Alžiraca koji su bili u pritvoru od jeseni, a protiv kojih su SAD odbile da pruže bilo kakve dokaze. 'Alžirska šestorka' je odmah prebačena u zatvor Guantanamo Bay na Kubi. Vlasti su na traženje Amerikanaca pokrenule i istragu o aktivnostima i finansiranju humanitarnih organizacija povezanih sa arapskim zemljama.

Ova spremnost da ispuni zahtjeve SAD-a izložila je Alijansu, a posebno SDP, optužbama od strane čuvara kako građanskih sloboda tako i bošnjačkih nacionalnih i vjerskih interesa. SDA i Islamska zajednica optužili su Lagumdžiju i SDP da učestvuju u ocrnjivanju islama koje se vrši širom svijeta i da ugrožavaju dobre odnose BiH sa muslimanskim zemljama.¹⁴ Grupe za ljudska prava i

nedostatka infrastrukture i kadrova nakon rata. Molio je za razumijevanje i za oprostaj, i apelovao na Bošnjake da bez obzira na to glasaju za prave čuvare njihovih nacionalnih interesa. FTV1, *Dnevnik I*, 30. juni 2002.

¹³ Vildana Selimbegović, 'Špijunске igre državnim tajnama', *Dani*, 8. mart 2002. Međutim, vidjeti također i komentar u kome se dovodi u pitanje istinsko ujedinjenje i reforma obavještajnih službi, Ivan Lovrenović, 'Profesija: špijun', *Dani*, 12. juli 2002.

¹⁴ Istorijat vidjeti u Izveštaju ICG-a za Balkan br. 119, *Bin Laden and the Balkans: The Politics of Anti-Terrorism* (Bin Laden i Balkan: politika antiterorizma), 9. novembar 2002. Dodatne informacije mogu se naći u Izveštaju ICG-a za Balkan br. 127, *Courting Disaster: The Misrule of Law in*

neki mediji optužili su ministra za vanjske poslove Lagumdžiju da arogantno tretira zakon i da šteti reputaciji BiH. Pogođeni više ovim prvim nego drugim kritikama, vođe Alijanse krenule su na turneju službenih i neslužbenih izmirujućih posjeta muslimanskim zemljama.¹⁵

Nakon što je u oktobru 2001. smijenila svog prvobitno imenovanog, Muhameda Bešića, sa funkcije federalnog ministra za unutrašnje poslove, te postavila Ramu Maslešu na njegovo mjesto, SBiH se relativno primirila dok su u prvoj polovini 2002 na svjetlo izlazili novi slučajevi navodne umiješanosti SDA u 'terorizam'.¹⁶ U aprilu je uhapšeno nekoliko uglednika SDA osumnjičenih za organizovanje iranskog kampa za obuku terorista i atentatora u Pogorjelici krajem rata. SFOR je u maju u istočnom Mostaru otkrio velike zalihe oružja i eksploziva koje datiraju još od 1995-96. godine. U junu su uslijedile priče o umiješanosti bošnjačke komponente Vojske Federacije u ilegalnu trgovinu oružjem.

Istraga uloge koju je u aferi Pogorjelica odigrao Bakir Alispahić (bivši SDA ministar unutarnjih poslova i direktor obavještajne službe) i izvještaji da je Hasan Čengić (SDA tvrdolinijaš i svojevremeno federalni ministar odbrane) bio odgovoran za stvaranje zaliha oružja otkrivenog u Mostaru odigrala se u isto vrijeme sa još jednim očitim naporom SBiH da odstrani nepogodne policijske zvaničnike. Navodno po Silajdžićevom nalogu,

Bosnia and Herzegovina (Igranje sa sud(bin)om: Bosna i Hercegovina bez vladavine zakona), 25. mart 2002., str. 22-23.

¹⁵ Lagumdžijin najveći kritičar u taboru sekularnih Bošnjaka i zagovornika cjelovite BiH bio je nedjeljnik *Dani*. Od januara 2002. ovaj magazin nije propustio nijednu priliku da nemilosrdno iskritikuje predsjednika SDP-a. Sažetak optužbi vidjeti u uvodniku Senada Pečanina, 'Sedmi dan', *Dani*, 28. juni 2002. Lagumdžija, Azra Hadžiahmetović (državni ministar za vanjsku trgovinu) i Silajdžić bili su na turneji po muslimanskim zemljama. Vidjeti članak 'Alijansa ruši prijateljske odnose sa arapskim zemljama', *Dnevni avaz*, 18. maj 2002, te 'Oštra polemika Behmena i Čengića', *Dnevni avaz*, 22 maj 2002.

¹⁶ Iako se na ovo u početku gledalo kao na znak nezadovoljstva stranke Bešićevom suradnjom sa Amerikancima, naknadne interpretacije naglašavaju ili Bešićevu navodnu nesposobnost ili njegovu odlučnost da napadne organizovani kriminal. Neka 'objašnjenja' ove afere koja je još uvijek zaogrnutu velom tajne vidjeti Izveštaj ICG-a za Balkan br.119, *Bin Laden and the Balkans: The Politics of Anti-Terrorism* (Bin Laden i Balkan: politika antiterorizma), 9. novembar 2002.

Masleša je nedavno pokušao i nije uspio da ukloni Dragana Lukača sa mjesta federalnog komesara policije. Smatra se da je upravo Lukač (koji je Hrvat) pokretačka snaga iza istraga o Pogorjelici i Mostaru. Kada je intervencija predstavnika međunarodne zajednice onemogućila taj pokušaj da se Lukač odstrani, SBiH i cijela Alijansa negirali su da znaju nešto o tom pitanju. Maslešin potez je u međuvremenu pripisan iznenadnoj potrebi s njegove strane da reorganizira više osoblje u skladu sa novim pravilnikom.¹⁷

Debata o restituciji predstavlja još jedan sukob između pustih želja i grube stvarnosti. Zahtjevi za restitucijom animiraju vjerske saveznike nacionalnih stranaka, čak i kada zdrav razum i širi javni interes savjetuju da je ovo pitanje najbolje ostaviti na miru. Pitanje restitucije je posebno značajno u Sarajevu, gdje je dosta vrijednih komercijalnih nekretnina pripadalo vjerskim zajednicama prije Drugog svjetskog rata.¹⁸ U slučaju da se restitucija provede, stara četvrt Bašćaršija bi u gotovo u potpunosti pripala Islamskoj zajednici, a stotine vlasnika malih radnji bili bi suočeni sa mogućnošću deložacije i/ili propasti ako bi im bile nametnute komercijalne zakupnine. Smatra se da je revolt vlasnika radnji protiv obećanja SDA da će provesti restituciju tu stranku koštao pobjede u izborima na nivou grada 2000. godine i time doveo Alijansu na vlast u Sarajevskom kantonu. SDP je bio protiv restitucije i obećao je poduzetnicima pravo da kupe svoje radnje. Alijansa, međutim, nije bila u stanju da to obećanje ispunji, pa se debata o restituciji nastavlja.¹⁹

¹⁷ Vidjeti članak 'Iza neuspjele smjene Lukača stoje uspaničeni Čengić, Oručević, Silajdžić i Halilović', *Slobodna Bosna*, 30. maj 2002; 'Smjena Dragana Lukača je samo odgođena', *Oslobođenje*, 4. juni 2002; i 'Međunarodna zajednica štiti svoje miljenike', *Oslobođenje*, 10. juni 2002. Istorijat nastojanja UN IPTF-a da postave profesionalne policijske komesare između entitetskih i kantonalnih ministara za unutarnje poslove i njihovih snaga vidjeti Izveštaj ICG-a za Balkan br. 130, *Policing the Police in Bosnia: A Further Reform Agenda* (Uređivanje organa reda u BiH: dalji plan reforme), 10. maj 2002.

¹⁸ Pojednosti u vezi s tim ko je posjedovao šta u Sarajevu vidjeti u članku 'Restitucija: Šta je čije u BiH?', *Dani*, 17. maj 2002.

¹⁹ To nije jedino neispunjeno obećanje. Uprkos ubjedljivoj pobjedi u Sarajevskom kantonu, Alijansa nije smogla snage ili volje da reformira gradsku upravu. Na primjer, Ured za prostorno uređenje, ključna agencija odgovorna za odobravanje projekata razvoja, i dalje je u rukama sina Alije Izetbegovića, Bakira. Početni naponi da ga se ukloni sa te pozicije, te da se time pokaže da je Alijansa bila iskrena u

Restitucija imovine bi, naravno, zadovoljila vjerske zajednice: ne samo da bi potvrdila njihovu moć lobiranja, već bi ih ujedno učinila najvećim i najbogatijim vlasnicima imovine u zemlji – ali po cijenu zatvaranja mnogih malih radnji i izbacivanja stanara iz njihovih stanova. SDP i nekoliko drugih stranaka iz Alijanse predložili su da se umjesto restitucije bivšim vlasnicima nacionalizovane zemlje (ili njihovim nasljednicima) ponudi kompenzacija od dobitaka iz privatizacije. Međutim, takvo rješenje bi stavilo budućnost Bosne pod hipoteku jer bi u vrijeme kada zemlji prijete nagomilani dugovi i kada je progonoj rastuće siromaštvo sredstva, kojih ima malo, izdvojilo za jednu u velikoj mjeri neproduktivnu svrhu. Restitucija i/ili kompenzacija trebaju pričekati.

C. KOMPLIKACIJE SA HRVATIMA

Deklaracija o hrvatskoj 'samoupravi' koju je 3. marta 2001. godine donijela HDZ-om predvođena Hrvatska narodna skupština (HNS) došla je i kao dar s neba za Alijansu u velikom dijelu Federacije – omogućivši joj da rasformira paralelne strukture koje su postojale već dugo vremena – ali i kao podsjetnik da politika nove vlade nije čak ni počela da se pokreće u kantonima koje kontrolira HDZ.²⁰ Post-izborni bojkot Parlamenta Federacije od strane HDZ-a i isključenje Ante Jelavića iz državnog predsjedništva od strane Visokog predstavnika nakon proglašenja samouprave pružili su Alijansi jedinstvenu priliku da pogura reformu duboko korumpiranog sistema. Vlada je spojila i reorganizirala penzione fondove i fondove zdravstvene zaštite. Nametnula je svoj autoritet policiji i carinskim službama koje su napravile grešku i proglasile 'samoupravu' a da nisu znale ko im isplaćuje plate. Ujedinila je prethodno razdvojene budžete koji su održavali apartheid u Federaciji. Iskoristivši privremeno dezertiranje hrvatskih vojnika kojima je HDZ ponudio (pa uskratilo) veću

promoviranju reformi i borbi protiv korupcije, propali su kada su naišli na velik otpor, uključujući navodno i od strane Silajdžića. Iz razgovorâ koje je ICG vodio sa dužnosnicima grada Sarajeva, april-maj 2002. Vidjeti i 'Vijeću ministara predložili smo naturalnu restituciju', *Dnevni avaz*, 27. novembar 2001., te 'Behmen povukao prijedlog Mehmedagića', *Dnevni avaz*, 13. maj 2002.

²⁰ Pojednosti vidjeti u Izveštaju ICG-a za Balkan br. 106, *Turning Strife into Advantage: A Blueprint to Integrate the Croats in Bosnia and Herzegovina* (Pretvaranje borbe u prednost: plan za integriranje Hrvata u Bosni i Hercegovini), 15. mart 2001.

platu, vlada je krenula sa smanjivanjem Vojske Federacije i istragom o protuzakonitom djelovanju bivših ministara odbrane. To su bili veliki uspjesi koji teško mogu biti anulirani, čak i kada bi se SDA i HDZ vratili da ponovo dijele vlast nakon 5. oktobra.

S druge strane, Vlada Alijanse morala je da prizna da ona i njene partnerske hrvatske stranke uživaju malo autoriteta i još manje legitimnosti u kantonima u centralnoj i zapadnoj Hercegovini u kojima je HDZ na vlasti. Taj nedostatak moći i kredibiliteta bio je prepreka za napore Alijanse da u potpunosti ukine paralelizam. Ne samo da je bivša 'Herceg-Bosna' zadržala svoje komunalne službe, poštu i etos, nego i u 'mješovitom' kantonu 7 (Mostar) još uvijek postoji podijeljeni budžet. Štaviše, Vojska Federacije i dalje je podijeljena na bošnjačku i hrvatsku komponentu (sa odvojenim budžetima) a državna služba je samo djelomično integrisana i reformirana.²¹ Alijansa nije uspjela ni da uvede vladinu kontrolu nad navodno državnim kompanijama koje su odavno u rukama HDZ-a.

D. MEĐUNARODNA ZAJEDNICA

Kumski odnos britanskog i američkog ambasadora sa novorođenom Alijansom nije uključivao Visokog predstavnika, niti je osigurao da koalicija, kako je sazrijevala, ne osjeti ponekad potrebu da svoje tobožnje strane pokrovitelje ujede za ruku. U svakom slučaju, lični i organizacijski rivaliteti unutar 'međunarodne zajednice' u BiH nisu bili ništa manje izraženi od rivalitetâ unutar same Alijanse. Ovi faktori su povremeno dovodili do problema, bez obzira na činjenicu da je postojao stvarni zajednički interes između stranaka Alijanse i prokonzula u BiH. Alijansa tako nije odobravala retoriku OHR-a o tome da Bosanci moraju preuzeti 'vlasništvo' nad institucijama, pravom i procesima koje su nametnuli ili inicirali stranci, insistirajući umjesto toga na svom punom 'partnerstvu' sa međunarodnim tijelima u određivanju budućeg pravca djelovanja.

U proljeće i ljeto 2001. izbilo je nekoliko sporova. Jedan od njih se odnosio na početni neuspjeh stranaka Alijanse u donošenju stalnog izbornog zakona, kojeg je izradio OHR a usvojilo Vijeće ministara u maju mjesecu, što je predstavljalo osnovni preduslov za prijem BiH u Vijeće Evrope.

²¹ Vidjeti intervju sa ministrom odbrane Mijom Anićem, 'Nikad nisam tražio smjenu generala Zeke!': Komponente oštaju', *Oslobođenje*, 6. juli 2002.

Visoki predstavnik Wolfgang Petritsch pridavao je veliki značaj osiguranju članstva u Vijeće Evrope i izvođenju BiH na put evropskih integracija. SBiH je veći značaj pridavala korištenju izbornog zakona za promoviranje ustavnih promjena i integraciju države BiH. Predsjedavajući Vijeća ministara, Božidar Matić iz SDP-a, je 21. juna dao ostavku, nakon što su zastupnici iz redova SBiH i SDP-a u državnom parlamentu odbili i zakon i Matićev argument da se on ne može koristiti kao sredstvo za osporavanje ili mijenjanje daytonskog ustava. Lagumdžija je preuzeo funkciju predsjedavajućeg Vijeća ministara, nakon čega se zastupnici iz Alijanse nisu ponovo bunili kada je krajem avgusta pred njih stavljen praktično identičan zakon.

Drugi kamen smutnje tokom ljeta bio je CIPS (the Citizen Information Protection System) – Sistem za zaštitu podataka građana.²² Alijansa je izrazila žestoko protivljenje protiv načina na koji je OHR realizirao ovaj državotvorni projekat. Alijansa se naročito protivila OHR-ovoj bahatosti u raspisivanju tendera za projekat vrijedan 33 miliona KM (17 miliona eura), a zatim u prihvatanju ponude njemačkog Siemens-a bez odgovarajućih konsultacija ili transparentnosti.²³ Međutim, Vijeće ministara je nakon 11. septembra našlo nove prednosti u projektu CIPS i njegovim realizatorima, naročito kada se ispostavilo da će biti puno podugovorâ koji će se moći podijeliti.

Alijansin okršaj sa OHR-om se pojačao i uključio još jedan međunarodni tender, ovaj put tender za trećeg operatora mobilne telefonije.²⁴ Ponovo se radilo o novcu i činjenici da su stranci navodno zanemarili interese BiH. Alijansa je insistirala na tvrdnji da je BiH loše prošla u oba slučaja. Ne samo da je CIPS bio preskup, nego bi velika strana firma požnjela korist. Treću GSM licencu je, s druge strane, jeftino prodavao navodni OHR-ov poslušnik, Regulatorna agencija za komunikacije. BiH bi za

²² Cilj CIPS je da se stvori zajednička baza podataka građana BiH i da se omogući izdavanje novih ličnih karti i pasoša. Kada bude implementiran, ovaj projekat bi trebao olakšati dobivanje vize za putnike iz BiH, te učiniti suvišnom potrebu da se glasači iznova registriiraju za svake izbore.

²³ Istorijat vidjeti u članku 'OHR na račun države BiH "Simensu" dao posao od 42 milion KM', *Oslobođenje*, 18. juli 2001., te 'Ako ne poništi tender OHR preuzima svu odgovornost', *Oslobođenje*, 26. juli 2001. Najnoviji razvoj događaja sažet je u članku 'Grafičari najavili štrajk, CIPS pod istragom', *Oslobođenje*, 18. juli 2002.

²⁴ Vidjeti članak 'Koristit će infrastrukturu državnih operatera i uništiti njih i državu!!!', *Slobodna Bosna*, 26. juli 2001.

dragocjeno nacionalno dobro mogla i trebala dobiti daleko više od smiješno malih 5 miliona KM koje nudi hrvatska podružnica Deutsche Telekom. Ispostavilo se da je Alijansino bučno propovijedanje značilo da BiH neće dobiti ništa. Potencijalni nosilac licence se povukao pred protestima vlade, telekom mjehurić od sapunice je pukao, a hrvatski Telecom došao do treće licence alternativnim putem tako što je potvrdio svoje većinsko vlasništvo nad Poštom 'Herceg-Bosne', koja je glavni dioničar jednog od postojećih GSM operatora, Eroneta. U međuvremenu su neke od članica Alijanse zažalile zbog propuštanja ove prilike da se nešto dobije za treću licencu za što je kriva sama Alijansa, mada se u to vrijeme politička dobit činila velikom.

Zamijenivši koncept 'vlasništva' konceptom 'partnerstva' – te potvrdivši svoje pravo da barem diže larmu – Alijansa je uspjela povećati kako svoju nezavisnost u očima svojih birača, tako i svoj subjektivitet u odnosu sa međunarodnom zajednicom. U stvarnosti se Alijansa, međutim, i dalje oslanjala na OHR i druge međunarodne institucije da one urade ono što ona nije mogla ili se nije usuđivala da uradi. S druge strane, stranci su se izgleda zadovoljili time što su bili posrednici u stvaranju prve ozbiljne poslijeratne multinacionalne vlade u BiH. Nakon toga se nisu baš previše trudili da Alijansi pomognu da izgradi mehanizme za internu koordinaciju i kreiranje politike – možda zato što nijedna strana nije shvatila koliko je to u stvari bilo prijeko potrebno.

II. UČINAK: ALIJANSA NA VLASTI

A. UVOD

Alijansa je doprinijela relativnoj normalizaciji političke situacije u BiH u proteklih osamnaest mjeseci. Ona je također zaslužna za provođenje nekih značajnih reformi koje su odugovlačene godinama, te barem za postavljanje drugih na dnevni red. Procjene učinka Alijanse – bilo da ih daju stranke članice, protivnici, komentatori u medijima, grupe građana ili strani dužnosnici – naravno variraju i u globalu i u vezi sa određenim pitanjima. Većina promatrača, međutim, Alijansi pripisuju zasluge za bolje rezultate u odnosu na njene prethodnike na državnom i federalnom nivou. Iako je bilo teško biti gori od prethodnika, prevelika očekivanja koja su pratila dolazak Alijanse znače da se svaka prolazna ocjena može smatrati dobrom.

Alijansu posebno hvale za smanjivanje stepena u kojem paralelne bošnjačke i hrvatske strukture i institucije preovlađuju u Federaciji, te za uvođenje fiskalne discipline u vladu i jačanje ubiranja prihoda. Kao što je Lagumdžija nedavno naglasio u svom govoru u Beču, rezerve u jakim valutama su se u protekloj godini udvostručile, poreske stope su umanjene za gotovo trećinu u odnosu na stope od prije dvije godine, a depoziti privatnih štediša u revitaliziranom bankovnom sistemu porasli su peterostruko.²⁵

Alijansu također smatraju zaslužnom za reformiranje i smanjivanje Vojske Federacije, te za postizanje određenog napretka u osposobljavanju BiH za pridruživanje Partnerstvu za mir. Odnosi sa Jugoslavijom su normalizovani, a potpisani su i sporazumi o slobodnoj trgovini sa nekoliko zemalja u regionu. Vlade Alijanse također su odigrale svoju ulogu u održavanju povratka izbjeglica,²⁶ u pomaganju kod raspoređivanja

²⁵ 'U idućoj godini ekonomski bum u BiH', *Oslobođenje*, 21. juni 2002. Karakteristično je, međutim, da je Lagumdžijino predviđanje 'buma' u BiH na naslovnoj stranici negirano upozorenjem Visokog predstavnika na trećoj stranici u kojem je rečeno da će državni teret dugova proizvesti pogoršanje ekonomskih prilika do proljeća 2003. 'Otplata dugova prijete ekonomskom krizom', *Oslobođenje*, 21. juni 2002.

²⁶ S druge strane, činjenica da je dugo bilo upražnjeno mjesto federalnog ministra za izbjeglice i raseljena lica navodno je ugrozila finansijsku potporu Federacije za povratnike u RS. Bivši ministar, predsjednik BPS-a Sefer Halilović, bio je

Državne granične službe, te u podržavanju u Parlamentu zakona predloženih ili nametnutih od strane Visokog predstavnika. Alijansa se također borila za interese Bosne i Hercegovine u odnosima sa međunarodnom zajednicom ('partnerstvo'); poznjela neke zasluge za prijem zemlje u Vijeće Evrope, te izbjegla svrstavanje u bilo koju osovinu (sekundarnog) zla nakon terorističkih napada na New York i Washington.

Međutim, uloga stranaka Alijanse u definiranju Sarajevskog sporazuma od 27. marta 2002., kojim su ustanovljene osnove za amandmane na ustave entitetâ bila je predmetom suprotnih interpretacija. Opozicione stranke u Federaciji, koje predvodi SDA, i neki pisani mediji kritikovali su Alijansu zbog njenog učešća u pregovorima oko Sarajevskog sporazuma, zbog prihvatanja setova principa koji su iz njih proizašli, te zbog toga što je djelimično nametanje koje je uslijedilo pozdravila kao veliku pobjedu za BiH i samu Alijansu. Po mišljenju kritičara, pregovori su bili varka; dogovor koji je uslijedio uveliko neadekvantan odgovor na prvobitnu odluku Ustavnog suda o 'konstitutivnim narodima'; a amandmanima Visokog predstavnika ustvari je legitimizirana genocidna tvorevina Radovana Karadžića.²⁷

Retoriku na stranu, ova kritika je predstavljala optuživanje Alijanse da se zadovoljila mrvicama: da je učestvovala u procesu koji je zahtijevao konzensus, a samim tim i kompromis, te da je samo inicirala reviziju Daytonskog sporazuma umjesto da ju je završila. Koliko god bi neprihvatljiv takav pragmatizam mogao biti za one koji nestrpljivi čekaju da se BiH riješi svog Daytonskog nasljeđa, uloga stranaka Alijanse će vjerovatno izgledati dalekovida ukoliko amandmani budu u potpunosti

prisiljen da napusti tu poziciju u jesen 2001. godine nakon što se predao ICTY-u, gdje je suočen sa optužbama za ratne zločine. BPS je, međutim, dugo odbijao da 'preda' ministarski portfelj, sprečavajući tako imenovanje nekog drugog umjesto njega. Iako je nominacija ipak dogovorena u proljeće 2002. godine, Parlament je još uvijek treba potvrditi.²⁷ Vidjeti članak Senada Pećanina 'I Radovan zadovoljan i Petritsch uspješan i trijumf Alijanse' i druge članke u *Danima*, 26. april 2002. Također vidjeti članak Danke Savić 'Ustavne promjene: Kako su mijenjani ustavi a kako stavovi', *Slobodna Bosna*, 25. april 2002. Pregled istorijata i bitnih pitanja vidjeti u Izveštaju ICG-a za Balkan br.128, *Implementing Equality: The 'Constituent Peoples' Decision in Bosnia and Herzegovina* (Provedba jednakosti: odluka o 'konstitutivnim narodima' u Bosni i Hercegovini), 16. april 2002.

provedeni i počnu transformisati političku sliku u entitetima. Ovo je još jedno pitanje na koje će se odgovor dobiti tek nakon oktobarskih izbora. Na vlasti koja naslijedi sadašnju (i na međunarodnoj zajednici) bit će da realizira ili uguši njihov potencijal. Pošto stranke iz RS-a proces ustavnih reformi sada smatraju kompletiranim – a protivnici Sarajevskog sporazuma u Federaciji se boje da su u tome u pravu – svaka nova alijansa imat će zadatak da dokaže suprotno.

Još jedno područje u kojem je učinak Alijanse značajno kritiziran je borba protiv institucionalizovane korupcije. I pored toga što je na početku izrazila svoju opredjeljenost da će početi sa čišćenjem kuće, te da će pokrenuti krivične prijave zbog zloupotrebe javnih sredstava u Ministarstvu vanjskih poslova i dati potporu krivičnim istragama protiv najviših dužnosnika prethodnog režima, Alijansa je u velikoj mjeri napustila taj teški i politički riskantan posao. Umjesto toga, prepustila je međunarodnoj zajednici da preuzme i nosi stijeg vladavine prava.²⁸ Međutim, Alijansa je platila cijenu za to: otkako je počela izborna kampanja praktično svaki dan donosi nove optužbe u štampi o mitu, uslugama i sukobu interesa.²⁹ Ne uspijevajući da zauzmu i održe odlučan stav o borbi protiv korupcije, stranke Alijanse su se izložile kako

²⁸ Nakon što su mnoge godine protraćili na neuspješne i iscjepkane sudske i zakonske reforme, strani čuvari BiH su se početkom 2002. godine ponovno posvetili uspostavljanju i zaživljavanju vladavine prava, zadatku koji je novi Visoki predstavnik nedavno učinio svojim najvišim prioritetom. Detaljnu analizu sudskih i zakonskih reformi u BiH vidjeti u Izveštaju ICG-a za Balkan br. 127, *Courting Disaster: Misrule of Law in Bosnia and Herzegovina* (Igranje sa sud(bin)om: Bosna i Hercegovina bez vladavine zakona), 25. mart 2002.

²⁹ Razvoj afere Am-Šped (o kojoj se govori u daljem tekstu) proizveo je najdramatičnije, nejneugodnije i doslovno najnevjerojatnije posljedice do danas, implicirajući do određenog stepena praktično svakoga koga se ta afera dotakla. Međutim, jedan drugi i suptilniji nedavni skandal otkriva više o bosanskoj političkoj kulturi. Radi se o neprepoznom konfliktu interesa od strane ministara koji nadgledaju provedbu CIPS projekta i njihovoj umiješanosti u dodjeljivanje ugovora firmama sa kojim imaju obiteljske ili druge veze. Naprimjer, zamjenik ministra za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose, Jadranko Prlić, bezbrižno je ignorirao značaj činjenice da je njegova žena vlasnik Optime, jedne od glavnih kompanija angažovanih za potrebe CIPS-a. Vidjeti 'Šta Vijeće ministara krije o CIPS-u', *Dnevni avaz*, 10. juli 2002, te 'Suvlasnik Optime nisam ja nego moja supruga', *Dnevni avaz*, 11. juli 2002.

opravdanim tako i neopravdanim napadima da nisu ništa čistije od svojih prethodnika.

Rezultati Alijanse u ekonomskoj oblasti – za razliku od njenih rezultata u fiskalnoj oblasti – te posebno njena nesposobnost da otvori radna mjesta i privuče investitore također su razočarenje za mnoge. Postoji nekoliko razloga za ovako slab učinak. Prije svega, objektivni uslovi su izuzetno teški. Osim toga, ekonomsko oživljavanje zahtjeva više vremena, sposobnosti i predanosti nego što je Alijansa imala ili pokazala. Njeno heterogeno članstvo i kratkoročna perspektiva onemogućili su joj da pomiri svoje raznolike interese. I ono što je najbitnije: ekonomska revitalizacija zahtijeva strategiju sa jasno definisanim ciljevima, vremenskim rokovima i nosiocima promjena. Stranke Alijanse nisu uspjele da naprave takav plan.³⁰ Ipak, u tome nisu same. Nedostatak bilo kakve realistične vizije ekonomskog razvoja BiH osobina je koju dijele sve političke stranke u ovoj zemlji.

B. OBJEDINJAVANJE BUDŽETA

Zahvaljujući svojoj većini u oba doma Parlamenta Federacije (koja se povećala bojkotima HDZ-a), nova vlada, vlada Alijanse, bila je u mogućnosti da se prihvati rješavanja fiskalnog i nacionalnog paralelizma koji su joj u nasljeđe ostavili SDA i HDZ. Oni su zarad održavanja svojih razdvojenih

struktura vlasti nagomilali ogromne dugove. Ne samo da su vojska, policija i obavještajna služba bile podijeljene između bošnjačkih i hrvatskih komponenti, već je to učinjeno i sa penzionim i zdravstvenim fondom, vladinim ministarstvima i institucijama i javnim firmama. Novo Ministarstvo finansija ukinulo je praksu podjele netransparentnih doznaka iz budžeta po nacionalnoj liniji. Na taj način su ukinuti mehanizmi koji su u prethodnih šest godina održavali paralelne strukture i pored svih kritika. Budžet Federacije uspostavljen je da bi funkcionisao kao transparentan trezor³¹, sa centralizovanim prikupljanjem prihoda i raspodjelom troškova.³² Poređenja radi, u Hercegovačko-neretvanskom kantonu postojanje zajedničke uprave SDA i HDZ-a još uvijek održava nacionalno podijeljen budžet.

Kada je Alijansa preuzela vlast, dugovi Federacije uključivali su i 250 miliona KM (otprilike 128 miliona eura) za pet neisplaćenih mjesečnih penzija; 36 miliona KM za održavanje puteva; 42 miliona KM za dvije neisplaćene invalidnine; 40 miliona KM za dvije neisplaćene plate vojsci³³; te 60 miliona KM koje su dugovala razna ministarstva. Zbog tih dugova i zabrane za daljnja posuđivanja koju su nametnule međunarodne finansijske institucije, vlada je morala povećati ubiranje prihoda. Pritisnuli su one koji su izbjegavali plaćanje poreza i značajno poboljšali prihode od poreza i carine. U prvih sedam mjeseci 2001. godine budžet je u potpunosti pokriven.³⁴ U oktobru je vlada imala višak od 135 miliona KM (otprilike 69 miliona eura), koje je iskoristila za isplaćivanje neisplaćenih penzija i invalidnina.

³⁰ Najnoviji napori da se proizvede sveobuhvatan plan razvoja za BiH je Strateški plan za smanjivanje siromaštva koji globalno vodi Svjetska banka (PRSP). Ovaj projekat ima svrhu 'društvenog ugovora' time što dozvoljava zemlji da utvrdi vlastite razvojne prioritete, koje onda mogu podržati međunarodne finansijske institucije i bilateralni donatori. Konačna verzija petogodišnjeg PRSP-a za BiH treba biti objavljena u septembru 2002. i u njoj će biti preciziran smjer razvoja u raznolikim područjima kao što su ekonomske i fiskalne reforme, obrazovanje, saobraćajna infrastruktura, zdravstvena politika i povratak izbjeglica. Plan se izrađuje uz dogovore sa nevladinim organizacijama, privatnim sektorom, akademskim institucijama, trgovinskim organizacijama i entitetskim i državnim vlastima. Preliminarna procjena sredstava neophodnih sa provedbu ciljeva PRSP-a je nekih 3 milijarde američkih dolara, od kojih donatori još ništa nisu obećali. Iz razgovora koji je ICG vodio sa koordinatorom projekta, 5. juni 2002., i 'BiH među najsiriomašnjim u Evropi', *Oslobođenje*, 10. juni 2002. Analizu ostalih ekonomskih nevolja i predloženih reformi u BiH vidjeti Izveštaj ICG-a za Balkan br. 115, *Bosnia's Precarious Economy: Still Not Open for Business* (Nesigurna bh ekonomija još uvijek nije otvorena za biznis), 7. avgust 2001.

³¹ Organizacija trezora omogućava centralizirano ubiranje prihoda na jedinstven račun koji kontrolirše Ministarstvo finansija, koje nakon toga raspoređuje sredstva drugim ministarstvima i agencijama onako kako je određeno budžetom. Ovaj sistem je zamijenio stari u kojem je svako vladino tijelo imalo svoj račun, sa troškovima koje je bilo praktično nemoguće pratiti zbog nejasno definisanog budžeta. To je pružalo prilike za zloupotrebu javnih sredstava.

³² Prema MMF-u, međutim, budžet Vojske Federacije i dalje je podjeljen. *Izveštaj MMF-a za BiH br. 02/52*, mart 2002., str. 10.

³³ OSCE je procijenio da ukupni dug vezan za Vojsku Federacije iznosi oko 500 miliona KM. Iz razgovora koji je ICG vodio sa jednim dužnosnikom iz Federacije, 4. juni 2002.

³⁴ Budžet Federacije za 2001. godinu iznosio je 1.176 milijardi KM (601 milion eura). *Izveštaj o izvršenju budžeta – proračun Federacije BiH za 2001. godinu*, federalno Ministarstvo financija/finansija, Sarajevo, januar 2002.

Nacrt budžeta za 2002. godinu od 1.5 milijardi KM (otprilike 770 miliona eura) bio je mnogo ambiciozniji. Predviđeni troškovi uključivali su 230 miliona KM u subvencijama za privatni sektor i poljoprivredu, kao i za poreske olakšice.³⁵ MMF ih je zabranio, upozoravajući vladu da takve subvencije neće imati trajan uticaj na zapošljavanje. Bilo bi bolje isplatiti neisplaćeno i finansirati otpremnine za demobilisane vojnike.³⁶ Izgleda da je postignut dogovor prema kojem se vlada složila da dodjelu subvencija odloži do poslije izbora, nadajući se da će u međuvremenu dokazati da ih si zaista može priuštiti a da pri tome ne izgleda kao da njima kupuje glasove.³⁷

C. SOCIJALNA PITANJA I PITANJA IZ OBLASTI RADA

Smanjenje troškova bilo je druga strana budžetske medalje. Alijansa je objedinila dva (bošnjački i hrvatski) fonda penzionog osiguranja, okončala reformu zavoda za zapošljavanje u Federaciji i fondova zdravstvenog osiguranja, te krenula u pravcu smanjenja vojske za nekih 10.000 ljudi. Vojska je i dalje najveća pojedinačna stavka budžeta, koja guta skoro 300 miliona KM (oko 150 miliona eura) godišnje. Uprkos ograničenjima koje su međunarodne finansijske institucije postavile protiv pozajmljivanja, vladi je dopušteno da pozajmi 100 miliona KM kako bi isplatila aktivne vojnike koji se otpuštaju iz vojske. Taj kredit se koristi da se svakom vojniku koji dobrovoljno napusti vojsku ponudi otpremnina od 10.000 KM. Više nego dovoljan broj njih je ponudu prihvatio.

Vlada je najavila i planove kojim bi smanjila administraciju za 40 posto, što nije provedeno. Štaviše, prema MMF-u, vlastima je bilo teško da se odupru političkim pritiscima kojima je traženo povećanje plata i penzija, uprkos generalno strogom režimu trošenja. Stoga se čini da je vlada

Federacije, iako je isplatila dvije zakašnjele penzije, mogla uraditi još i više.³⁸

Invalidnine i beneficije za borce i njihove porodice su isto tako sporne oblasti koje već dugo vape za reformom. S obzirom na finansijska ograničenja i potrebu za restrukturiranjem cijelog socijalnog sektora, vlada Federacije je nastojala da steže sistem boračkih beneficija, te da pooštri uslove za sticanje prava na njih kako bi oni kojima su one potrebnije dobili veće beneficije. Vlada, međutim, nije postigla da se na Parlamentu na vrijeme usvoji odgovarajući zakon kako bi dobila kredit Svjetske banke u vrijednosti 60 miliona eura uz pomoć kojeg bi se ta reforma provela. Njen prijedlog reforme se do sredine jula zapravo pretvorio u plan u kojem su mjesni političari ishodovali sredstva za svoje regije, a za koji se činilo da će ugroziti preko 200 miliona KM podrške međunarodnih finansijskih institucija prije nego što je 23. jula povučen.³⁹

Ali borci i njihove familije su glasno biračko tijelo koje je lako mobilizirati i kojeg javnost slavi, a čiji je gnjev vlada već izazvala.⁴⁰ Zbog njihovog lobiranja i prijetnji novim demonstracijama u godini u kojoj se održavaju izbori vlada se našla između dvije vatre. Iako je razumljivo da političari nisu voljni da razmišljaju o političkom

³⁸ Izvjestaj MMF-a za BiH br.02/52, mart 2002., str. 11.

³⁹ Vidjeti 'BiH bi mogla izgubiti više od 200 miliona KM', *Dnevni avaz*, 13. juli 2002. Da je do kraja juna odobren kredit u iznosu od 60 miliona američkih dolara, sredstva izdvojena za BiH u ovoj finansijskoj godini mogla su biti iskorištena. Ali i u slučaju da bilo kakav kredit sada bude odobren u tu svrhu, što je sve manje vjerovatno, on bi bio izdvojen iz znatno manjeg iznosa za 2003. godinu, te bi se na taj način smanjio iznos novca koji se može iskoristiti za druge projekte i reforme. Iz razgovora koji je ICG vodio sa zvaničnikom Svjetske banke, 20. maj 2002. Više pojedinosti o tome o kolikoj stranoj pomoći se radi vidjeti u članku 'Zakon ugrožava i socijalna primanja', *Oslobođenje*, 20. juli 2002.

⁴⁰ Javna debata o reformi u oblasti pomoći borcima, koju je 2001. godine započela ministrica za boračka pitanja iz redova SDP-a, dovela je do protesta bivših boraca i njihovih porodica. Vođe Alijanse su 1. marta 2002. pokušale da se obrate protestnom skupu ljutih boraca ispred Skupštine BiH. Naišavši na bačene predmete i uvrede, tadašnji predsjedavajući Vijeća ministara Lagumdžija uzvratio je tvrdnjom da se radi o istoj vrsti ljudi koja je na njega bacala kamenje 7. maja 2001. godine u Banja Luci, kada su srpski nacionalisti spriječili održavanje ceremonije kojom se trebala obilježiti obnova znamenite džamije Ferhadija. Lagumdžijina bezosjećajna primjedba naišla je na zamjeranje i široku osudu. Drugačije mišljenje vidjeti u članku 'Lagumdžija, Behmen, Halilović se svađali sa pijanicama i provokatorima', *Slobodna Bosna*, 7. mart 2002.

³⁵ Vidi 'Ove godine bez isplata zaostalih invalidnina i penzija', *Dnevni avaz*, 18. april 2002.

³⁶ *IMF izvještaj za zemlju N°02/52*, mart 2002, str. 15.

³⁷ Vidi 'Grabovac će odgovarati zbog embarga MMF-a?', *Oslobođenje*, 13. april 2002.

For the government's interpretation of the postponement, see 'MMF nam nije nametnuo embargo niti će biti rebalansa budžeta', *Dnevni avaz*, 15 April 2002.

samoubistvu, čak ni za 200 miliona KM, razvoj događaja vezanih za vladinu odlučnost da sreže boračke beneficije simptomatičan je za ono što vlade u BiH očekuje. Naime, one će sve češće biti prisiljene da biraju između trenutnog političkog opstanka i konačnog oživljavanja ekonomije.

Štrajkovi osiromašenih i gnjevnih radnika predstavljaju još jedan izraz socijalnog nezadovoljstva i izazov za slabe vlade. Da BiH nije tako podijeljena – nacionalno, u smislu ovlaštenja i regionalno – oni bi se mogli pokazati kao istinski faktor destabilizacije. U sadašnjoj situaciji, njihova ograničenost na pojedine sektore i lokacije im ne omogućava da imaju veliki uticaj. Pa ipak, Alijansina vlada se ubrzo nakon što je došla na vlast suočila sa velikim štrajkovima rudara u tuzlanskoj regiji. Ovi štrajkovi bili su odraz bijesa rudara zbog načina na koji je prethodna vlast upravljala njihovom industrijom. Naprimjer, rudnici Banovići su 1994. godine imali 5 miliona KM (oko 2.6 miliona eura) duga, ali su procenjeni na vrijednost od 360 miliona KM (oko 180 miliona eura). Dug je do 2000. godine porastao na 80 miliona KM, ali im je vrijednost pala na 56 miliona KM. Taj negativni balans djelimično je objašnjavan padom cijena uglja, ali on je bio i rezultat nestručnosti ili još i gorih stvari. Banovički dug je obuhvatao i 40 miliona KM neplaćenih socijalnih doprinosa.

Vlada je odlučila da mir kupi. Otplatila je dug, potrošila 5 milion KM na poboljšanje sigurnosti radnika i ponudila poreske olakšice u vrijednosti od 4.5 miliona KM za naftne derivate koji se koriste u rudnicima uglja. Ove mjere donijele su olakšanje jednom dijelu sektora u kojem je zaposleno oko 40.000 radnika, ali one nisu predstavljale energetske politiku.⁴¹ I kako se približavaju izbori, najavljeni su novi štrajkovi rudara.⁴²

⁴¹ 'Stanje je očajno, ali se pogoršava', *Dani*, 21. juni 2002. Energija je jedan od najvažnijih prirodnih resursa BiH. Zemlja proizvodi 28 posto svoje električne energije u hidroelektranama, a 70 posto u termoelektranama. Federacija se, međutim, više oslanja na hidroenergiju (i bogatija je njome): 46 posto električne energije dolazi iz hidroelektrana, a 54 posto iz termoelektrana. Iz razgovora koje je ICG vodio sa zvaničnicima Svjetske banke i federalnog Ministarstva energetike i industrije 20. maja i 3. juna 2002. Trebalo je preko dvije godine teških međuentitetskih pregovora prije nego što je početkom 2002. godine postignut sporazum o programu restrukturiranja za energetske sektor koji bi BiH omogućio da iskoristi kredit Svjetske banke u iznosu od 230 miliona američkih dolara. Taj plan, međutim, i dalje izaziva ljutnju zbog toga što će se kod dobivanja ugovora za

D. PRIVATIZACIJA

Privatizacija je neophodan, ako ne i dovoljan, preduslov za ekonomski oporavak. Ali većina političara u BiH i dalje smatra da je zadržavanje vladine kontrole nad velikim javnim preduzećima neophodno i dovoljno za njihov ostanak na vlasti. Oni su deklarativno za privatizaciju, ali nisu baš skloni i da je provedu. Napredak je u svakom slučaju spor. Federacija je dosad privatizirala 65 posto manjih preduzeća, tj. onu kategoriju firmi od kojih se inače očekuje da bilježe natprosječan rast i otvaraju nova radna mjesta nakon privatizacije. Međutim, prodato je samo 17 posto velikih preduzeća. To znači da cilj prema kojem je u 2002. godini trebalo biti privatizirano 60 posto takvih firmi, a koji je postavila Međunarodna savjetodavna grupa (International Advisory Group), neće biti

distribuciju električne energije dati prednost stranim energetske kompanijama u odnosu na domaće. Vidjeti 'Osporen vladin koncept', *Oslobođenje*, 25. juni 2002.

⁴² Postali su uobičajeni sukobi između vlade Federacije i kantonalnih vlada (čak i vlada koje su pod kontrolom stranaka Alijanse) oko toga ko bi od njih trebao preuzeti odgovornost za probleme dugovima opterećenih državnim firmi ili firmi koje su nevjesto privatizirane. Indikativan je slučaj tuzlanske hemijske kompanije "Polihem". "Polihem", koji je sada u vlasništvu jednog od investicionih fondova u BiH, kupljen je certifikatima, a ne za gotovinu. U odsustvu bilo kakvih investicija ili praktičnog upravljanja od strane vlasnika firme u propadanju, radnici "Polihema" su se nedavno obratili na jedinu adresu koju su znali – vladu Tuzlanskog kantona. U proljeće 2002. godine radnici "Polihema" organizirali su javne proteste i blokirali puteve u pokušaju da natjeraju vlasti da uplate njihove neuplaćene zdravstvene i penzione doprinose, koje iznose na desetine miliona maraka. Njihovi zahtjevi doveli su do spora između Alijansinih vlada u Tuzli i Sarajevu. Federacija je tvrdila da ona nije odgovorna za firmu jer je firmu privatizirala kantonalna agencija za privatizaciju. Pošto joj je prepušteno da se sama nosi sa stotinama gnjevnih radnika, kantonalna vlada je na kraju odlučila da uplati neuplaćene doprinose, čime je stavila hipoteku na prihod iz budućih privatizacija u tom kantonu. Vidjeti članak 'Bešlagić podnio ostavku', *Oslobođenje*, 26. oktobar 2001.; 'Odbijena Bešlagićeva ostavka, rekonstrukcija vlasti do 10. novembra', *Oslobođenje*, 28. oktobar 2001.; te 'Više stotina radnika Polihema pozdravilo dogovor sa vlastima', *Dnevni avaz*, 14. maj 2002.

Pojedinosti o ispraznosti vaučerske privatizacije, te naročito o nemogućnosti da investicioni fondovi zasnovani na vaučerima ožive firme vidjeti u dokumentu čiji je autor David Ellerman, *Voucher Privatisation with Investment Funds: An Institutional Analysis* (Vaučerska privatizacija sa investicionim fondovima: institucionalna analiza), World Bank Policy Research Working Paper (Radni dokument Svjetske banke o istraživanju u oblasti politike), br. 1924, maj 1998.

ostvaren. Od najvažnijih (ili 'strateških') preduzeća prodato je samo 16 posto (devet od ukupno 56), uprkos ekspertnoj podršci koju je pružilo nekoliko međunarodnih agencija.⁴³

Razlozi ovakvih mediokritetnih rezultata leže u činjenici da BiH i dalje nije atraktivna ni za domaće ni za strane investitore, u dodatnim neizvjesnostima koje sa sobom nosi godina u kojoj se održavaju izbori, prevelikom broju radnika (što poništava prednost koju predstavljaju niske plate), velikim dugovima, te potrebi za značajnim ulaganjima da bi se zastarjele i umrtvljene firme vratile u život.⁴⁴ Kao da ovi destimulansi nisu sami po sebi dovoljni, preovladavajuća politička kultura netrpeljivosti prema privatizaciji, neriješena pitanja vlasništva i duboka nespремnost političara da se odreknu nekih stvari dodatno podrivaju ovaj proces.

Političke kontroverze su bile najveće u slučaju visokoprofitabilnih firmi kakve su Aluminij Mostar (AM) i Fabrika duhana Sarajevo (FDS), koje bi trebale biti zrele za privatizaciju (ili ponovnu privatizaciju), ali čiji bi 'gubitak' najviše pogodio kako narodne mase, tako i stranke. Alijansa je više vremena i energije potrošila na preuzimanje kontrole nad tim firmama i postavljanjem svojih ljudi u njihove odbore nego na razmišljanje o njihovoj ponovnoj privatizaciji.⁴⁵ Lideri Alijanse tvrde da je uspostavljanje kontrole s njihove strane bilo neophodno da bi se ispravile zloupotrebe prethodne vlasti, te da bi se spriječila privatizacija koja bi ustvari predstavljala pljačku, pošto bi bila zasnovana na 'čišćenju' radnika nalik onome iz rata i kasnijem uzimanju sredstava i pronevjerama. Pa ipak, uprkos vremenu i naporima uloženim u ustoličenje 'politički ispravnih' direktora, neke važne firme izmakle su Alijansinom dohvat.

Federalna finansijska policija je u februaru 2002. godine utvrdila da su privatizacije FDS-a provedene prije i nakon rata nevažeće, te da je firma i dalje u javnom vlasništvu.⁴⁶ Vrhovni sud Federacije još

uvijek razmatra žalbu koju je na ovu odluku Finansijske policije uložio direktor FDS-a, Šefik Lojo.⁴⁷ Uprkos značaju koji ima za sve zainteresirane, malo je vjerovatno da će ovaj slučaj biti u skoro vrijeme riješen. FDS je u međuvremenu i dalje pod kontrolom čovjeka koji je krivično gonjen u jednom drugom slučaju navodno nezakonite privatizacije.⁴⁸

Nemogućnost vlade Federacije da smijeni Loju i uđe u FDS umanjuje značaj njenih tvrdnji da je uništila stari sistem korupcije i zloupotrebe državnih firmi.⁴⁹ Ni saga sa AM-om nije ništa bliže razrješenju.⁵⁰ Nakon što je vlada Federacije odbila da se izvrši finansijska kontrola AM-a koju je trebao organizirati OHR, Svjetska banka je ponudila da bude pokrovitelj još jedne finansijske kontrole kako bi omogućila dodatna privatna ulaganja u firmu. Federacija, međutim, želi da novu finansijsku kontrolu provede njena Finansijska policija. Ali, njima nije dozvoljen pristup AM-u.⁵¹

Insistiranje na promjenama u upravnim odborima ono malo profitabilnih preduzeća koje BiH ima, a

Fabrike duhana Sarajevo - Dioničarsko društvo u mješovitom svojini sa P. O. Sarajevo', 9. januar 2002., te 'Rješenje za otklanjanje nepravilnosti i nezakonitosti provedene vlasničke pretvorbe državnog vlasničkog kapitala', br. 011-181/02, 20. februar 2002.

⁴⁷ Vrhovni sud Federacije odbacio je dvije od ukupno tri žalbe na odluku Finansijske policije. Treća žalba, koja se još uvijek razmatra, odnosi se na vlasništvo nad FDS. Vidjeti članak 'Odbijena tužba FDS protiv nalaza Finansijske policije', *Dnevni avaz*, 13. juli 2002.

⁴⁸ Taj slučaj se odnosi na privatizaciju firme za proizvodnju prehrambenih artikala "Fruteks" iz Čelića putem varljivih kapitalnih ulaganja i bankovnih zajmova od BH Banke, koja je u međuvremenu bankrotirala. Krivična prijava Finansijske policije, br. FP=101-385/01, 8. mart 2001.

⁴⁹ Glavni zamjenik Visokog predstavnika, Donald Hays, je u pismu koje je nedavno uputio premijeru Aliji Behmenu izrazio nestrpljenje zbog sporosti u otklanjanju prepreka za poslovanje i provedbu transparentne privatizacije u Federaciji. Hays je naročito pitao zašto je FDS i dalje visi u zraku, uprkos svim naporima Finansijske policije i vlade. Haysovo pismo Behmenu, 1. juli 2002.

⁵⁰ Uključivanje velikog stranog investitora (Daimler Chrysler) je ustvari sve učinilo još zamršenijim. Prikaz borbe oko AM-a vidjeti u Izveštaju ICG-a za Balkan br. 115, *Bosnia's Precarious Economy: Still Not Open for Business* (Nesigurna bh ekonomija još uvijek nije otvorena za biznis) od 7. avgusta 2001.

⁵¹ Vidjeti članak Senada Pećanina 'Posljednji čin najveće posleratne pljačke u BiH', *Dani*, 21. septembar 2001., te uvodnik Vildane Selimbegović 'Sedmi dan' *Dani*, 14. juni 2002.

⁴³ Iz razgovorâ koje je ICG vodio sa liderima stranaka Alijanse, april-juni 2002.

⁴⁴ OHR Economic Newsletter (Ekonomski bilten OHR-a), vol. 5, broj 1, 25. maj 2002., www.ohr.int.

⁴⁵ Iz razgovora koji je ICG vodio sa jednim bh zvaničnikom, 3. juni 2002. ICG nije bio u mogućnosti da utvrdi broj ljudi koje je Alijansa imenovala u upravne odbore državnih firmi. Ponovljeni zahtjevi prema vladi u kojima je tražena ta informacija ostali su bez odgovora.

⁴⁶ Federalna finansijska policija, 'Zapisnik o izvršenoj kontroli prethodno izvršene vlasničke transformacije kod

zatim prepucavanje oko toga koga bi iz reda vjernih stranakama Alijanse trebalo izabrati, nesumnjivo je usporilo privatizaciju. Ali, prema tvrdnjama vladinih zvaničnika, to je možda donijelo i neku korist. Promjena čuvara u odborima je izgleda dovela do manjih gubitaka javnih firmi: smanjili su se sa nekih 400 miliona KM (oko 200 miliona eura) u 2000. na 99 miliona KM u 2001. godini.⁵² Ako to znači da su sada na rukovodećim mjestima kompetentniji i pošteniji ljudi, onda bi i mogla uslijediti djelotvorna i unosna privatizacija, uprkos crnim mrljama kakvi su AM i FDS.

Ono što još više zabrinjava jeste činjenica da su dva velika strana ulagača, Coca-Cola i KIA (Kuvajtska investicijska agencija - Kuwait Investment Agency, koja je u zenički BH Steel uložila 120 miliona KM i tako stekla polovinu udjela) nedavno zaprijetila da će se povući iz BiH.⁵³ Razlozi za to su, kako oni tvrde, u tome što ih podijeljen ekonomski prostor u BiH izlaže dvostrukom oporezivanju,⁵⁴ dok je prema domaćim zakonima teško otpustiti višak radnika. Iako lider SBiH Silajdžić i dalje tvrdi da BH Steel predstavlja ogroman uspjeh, nedavna otkrića kako o visokim platama direktora, tako i o prevelikom broju radnika u samoj fabrici, potvrđuju prigovore KIA-e da im investicija propada.⁵⁵

Jasno je da kada se strane investitore koji preuzimaju rizik navede da dođu u BiH, njima su potrebni i stimulansi da bi tu i ostali. Lične veze, poput Silajdžićevih sa Kuvajćanima, i prijateljski nastrojen politički režim mogu pomoći da se investicije dovedu,⁵⁶ ali takve stvari su prolazne, i u krajnjoj liniji uzaludne, ukoliko upravi nedostaje moć da bi upravljala i ukoliko poslovno okruženje nije dobro. Alijansa je uradila jako malo na ispravljanju oba ova nedostatka.⁵⁷ Vlada Federacije

u međuvremenu i dalje odgađa donošenje teških odluka o sudbini nekih 2.000 radnika BH Steela, dok Kuvajćani i dalje prijete povlačenjem.⁵⁸

E. CRNA EKONOMIJA

Alijansa nije bila u mogućnosti ni da promijeni činjenicu da su jedine firme koje su redovno u stanju da BiH tretiraju kao jedinstven ekonomski prostor fiktivne ili fantomske firme. Takve firme ostvaruju godišnji promet od oko 1 milijardu KM (oko 500 miliona eura). Zbog njih entiteti gube preko 680 miliona KM prihoda.⁵⁹ Paradoksalno je to što je njihovo postojanje moguće samo zbog toga što je bh ekonomski prostor podijeljen. Zbog te činjenice im je obično nemoguće ući u trag, provesti zakon i ubrati poreze i carine. Osim toga, činjenica da se prihodi ubiru na maloprodajnom nivou u velikoj mjeri povećava broj firmi koje nadležni organi moraju pratiti. Umjesto da provjeravaju da li ima utaje poreza među nekoliko stotina velikih trgovačkih firmi na koje otpada 50 posto ukupnog prometa, nadležni poreski organi moraju pratiti desetine hiljada malih firmi, od kojih su, opet, na hiljade fiktivne.

Slučajevi carinskih prevara u posljednje vrijeme potresaju oba entiteta, što je dovelo do ostavke ministra finansija RS-a, Milenka Vračara, 13. juna 2002., do smjene njegovog kolege u Federaciji, Nikole Grabovca, od strane Visokog predstavnika sljedećeg dana, te do ostavke direktora carina RS-a (lojalnog SDS-u) Gorana Popovića 18. juna.

Grabovac je smijenjen zato što je odbio da prihvati političku odgovornost za gubitak prihoda u iznosu od 1.7 miliona KM (oko 870.000 eura), koji je bio rezultat pogrešnog povrata depozita na ime carinskih dažbina Am-Špedu iz Orašja. Grabovac je, uprkos činjenici da se protiv Am-Špeda od 1997. godine vodio postupak zbog carinske prevare, odobrio refundiranje u iznosu od 1.7 miliona KM.⁶⁰

⁵² Iz razgovora koji je ICG vodio sa jednim federalnim ministrom, 3. juni 2002.

⁵³ Vidjeti članak 'Kuvajćani prijete povlačenjem', *Dnevni avaz*, 27. juni 2002.

⁵⁴ Joseph Inghram, 'To je ono pravo', *Oslobođenje*, 25. juni 2002. Coca-Cola, koja ima sjedište u Federaciji, se žalila da dvostruko oporezivanje – u Federaciji i u RS-u – šteti njenoj konkurentnosti.

⁵⁵ Vidjeti intervju sa Harisom Silajdžićem, 'Pobjeđujemo sigurno', *Dani*, 14. juni 2002.

⁵⁶ U slučaju BH Steela investicija je izgledala više kao socijalni program za pomoć radnicima nego ozbiljna investicija popraćena imenovanjem sposobne uprave i prenošenjem tehnologije i stručnog znanja.

⁵⁷ Vidjeti članak 'Zašto se u BiH za registraciju firme traži analiza krvi', *Dnevni avaz*, 28. juni 2002.

⁵⁸ Vidjeti članak 'Kuvajćani prijete povlačenjem', *Dnevni avaz*, 27. juni 2002, te 'El-Mari: Ako odemo ponijemo svoj novac' i 'Zahtjevi kuvajtskih investitora nezakoniti', *Dnevni avaz*, 28. juni 2002.

⁵⁹ 'Fantomske firme otele 808 miliona maraka', *Nezavisne novine*, 22. maj 2002. Pojednosto o tome kako fantomske firme peru novac vidjeti u članku 'Prevara godine', *Dani*, 7. juni 2002.

⁶⁰ U početku je ovaj slučaj uključivao falsificiranje carinskih dokumenata kojim se potvrđivalo da je roba uvezena u Federaciju ocarinjena u RS-u, gdje je plaćena carina. Lažni

On je kasnije poricao da je u to vrijeme znao za Am-Špedovu prošlost, te tvrdio da su mu smjestili politički neprijatelji.⁶¹ Iako je ovaj slučaj u početku izgledao samo kao nespretna pokušaj hrvatskog političara da učini uslugu firmi čiji je vlasnik Hrvat, u međuvremenu je on eksplodirao i osramotio cijelu Alijansu, a čini se da će je nastaviti sramotiti i tokom kampanje.

Ured Evropske komisije za carinsku i fiskalnu pomoć (Customs and Fiscal Assistance Office, CAFAO) je u proljeće 2001. godine oba entiteta upozorio na razmjere carinskih prevara, te predložio plan aktivnosti od šesnaest tačaka za borbu protiv tih prevara. Vlada Federacije je te mjere provela i brzo postigla ono što je sama mogla postići. Stvarni uspjeh zavisio je od saradnje RS-a, pošto sumnjive firme svoje poslove premještaju iz jednog u drugi entitet da bi iskoristile razlike u tamošnjem pravnom i administrativnom okruženju. RS je, međutim, učinila vrlo malo na provedbi preporuka CAFAO-a i na saradnji sa Federacijom.⁶²

Federacija ne samo da je popravila ubiranje prihoda, nego je provela i dalekosežne reforme carinske i poreske uprave, koje sad imaju obavještajne i provedbene kapacitete koji im omogućavaju da se nose sa sistemskim prevarama.⁶³ Ali dok u odjelu federalne Poreske uprave za veleprodaju radi 78 inspektora, isti taj odjel u RS-a ima samo osam inspektora. Uprkos tome što se suočava sa istim

dokumenti su zatim korišteni za traženje povrata gotovinskog depozita na ime carine koji je uvoznik platio na graničnom prelazu kao garanciju da će carina biti plaćena na mjestu prodaje. Am-Špedova roba, međutim, navodno nije nikad prodana u RS-u, tako da nije plaćena nikakva carina. Umjesto toga, ona se u Federaciji prodavala bescarinski, nakon čega je Am-Šped zatražio da mu se vrati njegov depozit od 1.7 miliona KM. Iz razgovora koji je ICG vodio sa zvaničnikom CAFAO-a, 13. juni 2002.

⁶¹ Pojednostoj vidjeti u otvorenom pismu NHI-a, 'Nova Hrvatska Inicijativa: Priopćenje za javnost', *Oslobođenje*, 13. juni 2002., te 'Pedi Ešdaun smijenio ministra Nikolu Grabovca', *Oslobođenje*, 15. juni 2002. Odluka Visokog predstavnika može se naći na www.ohr.int.

⁶² Iz razgovora koji je ICG vodio sa stranim zvaničnikom, 13. juli 2002.

⁶³ Nedavno doneseni poreski zakon u Federaciji dao je ogromne ovlasti poreskim službenicima, uključujući i pravo na pretres i pljenidbu imovine i nošenje oružja. Neki članovi Parlamenta iz reda Alijanse su se protivili, tvrdeći da bi moglo doći do kršenja javnih ovlasti i ljudskih prava ukoliko te ovlasti ne bi bile predmetom sudske supervizije. Vidjeti članak 'Silom iznad države', *Oslobođenje*, 2. juni 2002.

problemima, i što su joj prihodi čak još potrebiji, RS nije poduzela značajnije reforme.⁶⁴

F. IZGRADNJA DRŽAVE

Bosni i Hercegovini, koja je dugo bila država bez sadržaja a ne stvarna i funkcionalna država, koristila je pojava Alijanse za promjene i njena spremnost da saraduje sa međunarodnom zajednicom kako bi za zemlju priskrbila više atributa suverene državnosti. Alijansa ne samo da je primjenjivala istu strategiju kao međunarodna zajednica u smislu integracije po sektorima, nego je bila spremna i sposobna da sa manje odlaganja 'podomaći' zakone, agencije i programe koje su nametnuli ili uspostavili stranci. Prihvatajući ideju 'partnerstva', lideri Alijanse su takođe nastojali da budu subjekti u razvoju BiH, a ne objekti politike i moći međunarodne zajednice.

Ali i pored svih stvarnih i retoričkih poboljšanja zabilježenih u periodu od januara 2001., BiH još uvijek nije kompetentna država, a kamoli država koja uliva ili uživa povjerenje svih svojih građana.

⁶⁴ CAFAO je Poreskoj upravi RS-a rekao da treba zaposliti 40-50 inspektora. (Iz razgovora koji je ICG vodio sa carinskim zvaničnikom, 13. juni 2002.) Bilo je malo vjerovatno da će ministar finansija Vračar i direktor carina Popović biti žrtve tog izostanka pospremanja u kući. Oni koji su moćni se u BiH obično ne pozivaju na odgovornost, a u RS-u još rjeđe. CAFAO je prilikom rutinske analize uvoza tekstila u RS naišao na prevaru unutar carinske uprave koja je u periodu od godinu dana koštala nekih 30 miliona KM u izgubljenim prihodima, ali je donijela čist dobitak od 5 miliona KM u mitu za one koji su u njoj učestvovali. Nešto od tog profita je, opet, iskorišteno za izdržavanje Radovana Karadžića i njegovih tjelohranitelja. Prevara, koju je navodno predvodio šef carinske obavještajne jedinice, izvršena je tako što se uvoznicima tekstila omogućavalo da prijave i carinu plate samo na određeni procenat (često se radilo o jednoj trećini) stvarne vrijednosti datog tereta. Carinski službenici koji su učestvovali u tome zauzvrat bi uzeli i između sebe podijelili značajan procenat. Mnogi od uvoznika su istovremeno ustvari imali sjedište u Federaciji, ali su koristili fiktivne firme iz RS-a kao paravan. Ukoliko agencije za provedbu zakona u RS-u na kraju dokažu da je svrha tog plana zaista bila da se pomogne Karadžiću, onda će krajnja ironija tog sramotnog slučaja biti u činjenici što su neki biznismeni iz Federacije pomogli da se zaštiti čovjek koji ih je nekada progonio. Vidjeti članak Dragana Jerinića, 'Serb Minister Resigns over Customs Scandal' (Ministar Srbin dao ostavku zbog carinskog skandala), *IWPR Balkan Crisis Report* (Izvještaj IWPR-a o krizi na Balkanu), br. 343, 14. juni 2002., te intervju sa šefom CAFAO-a Allanom Jensenom, 'Pet miliona mita, 40 miliona utaje', *Nezavisne novine*, 23. maj 2002.

Temeljna prepreka je i dalje odsustvo zajedničke vizije i definicije onoga što BiH predstavlja, kakav treba biti odnos njenih dijelova prema cjelini i kako bi njen(i) narod(i) trebao/li poredati različite nivoe svojih identiteta i opredjeljenja. Otvoreni separatizam je možda u povlačenju, ali dva mala događaja u štampi u junu 2002. naglašavaju i dalje prisutnu dilemu u pogledu toga da li je BiH legitimna domovina svih svojih naroda ili je ona samo *pis aller* za većinu njih.

Inspirisan prizorom i zvukom u trenutku kada su fudbaleri i njihovi navijači pjevali himne svojih zemalja tokom Svjetskog prvenstva, sarajevski glumac Josip Pejaković je predložio da se raspiše konkurs za tekst melodične himne BiH, koja se uglavnom ignoriše. Činjenica da BiH uopšte i ima himnu nije rezultat lokalne inicijative nego pritiska međunarodne zajednice. Osim toga, dodatna činjenica da je kompozitor iz RS-a i da se on bori sa državnim vlastima da mu isplate nagradu koja mu je obećana za pobjedu na prvobitnom konkursu nije baš pomogla njegovoj himni da bude prihvaćena. Bošnjacima, Hrvatima i Srbima su draže njihove tradicionalne pjesme. Pejakovićevu ideju brzo su podržali Beriz Belkić, sadašnji predsjedavajući državnog Predsjedništva, i drugi vodeći političari, iako su neki od njih izražavali skepticizam u pogledu toga da li se može napisati tekst koji bi bio prihvatljiv za sve ili da li je sadašnja melodija vrijedna takvog ukrasa. Međutim, čini se da će konkurs vjerovatno biti raspisan.⁶⁵

Među onima koji podržavaju ovaj prijedlog je i Nikola Špirić, predsjedavajući Predstavničkog doma Parlamenta BiH iz reda srpskog naroda, koji je ovu priliku iskoristio da bi opovrgao tvrdnju da se bosanski Srbi uvijek protive svakoj šemi kojom se afirmišu država.⁶⁶ Pa ipak je iste sedmice kolumnista *Reportera* i banjalučki profesor prava Miodrag Živanović skrenuo pažnju na nedavno održani govor prorektora Univerziteta u Srpskom Sarajevu. Obraćajući se učesnicima konferencije pedagoških fakulteta iz RS-a, prorektor je navodno pozvao sve prisutne da se “svim silama bore” protiv planova međunarodne zajednice da ih pretvore u

građane. “Ne”, rekao je profesor, “mi ne smijemo postati građani – mi moramo ostati Srbi”!⁶⁷

Špirićevo podržavanje kompletne himne i Živanovićevo izrugivanje prorektoru predstavljaju pozitivne znake – baš kao što je pozitivan, i to još konkretniji, znak bio ozbiljan angažman političkog establišmenta RS-a u pregovorima koji su u proljeće doveli do usaglašenih principa za entitetske ustavne amandmane. Ali ovi znaci ne mijenjaju činjenicu da je za nacionalističke stranke u BiH, te za gotovo sve stranke u RS-u, politika i dalje igra u kojoj niko ne može ništa dobiti ukoliko neko drugi nešto ne izgubi. Što se tiče RS-a, praktično svaka inicijativa čiji je cilj da BiH dobije ovlasti, dužnosti i dignitet koji treba imati žigoše se kao neustavna i protivi joj se do posljednje tačke-zareza kako bi se zaustavila još dok je u proceduri.⁶⁸

Upravo je taj okorjeli otpor Ured Visokog predstavnika učinio glavnim zakonodavcem u BiH, koji nameće zakone kojima se jača država a koji inače nikad ne bi mogli biti donešeni. Kada se ti zakoni, međutim, nametnu i provedu, parlamenti se prisile da ih donesu. Na taj način se od Bosanaca traži da preuzmu ‘vlasništvo’ nad onim što su drugi odlučili da je najbolje za njih.⁶⁹

⁶⁷ Miodrag Živanović, 'Nevjerovatno, a istinito', *Reporter*, br. 217, 18. juni 2002., str. 9.

⁶⁸ Pojednostiti u vezi s ovom dinamikom vidjeti u Izveštaju ICG-a za Balkan br. 118, *The Wages of Sin: Confronting Bosnia's Republika Srpska* (Nadnice za grijeh: suočavanje sa Republikom Srpskom), 8. oktobar 2001., str. 42–45. Čak i kada predstavnici RS-a prihvate neku inovaciju kojom se jačaju ovlasti države, oni preuzimaju detaljne mjere opreza kako bi svoje čitaoce uvjerali da ne prijeti nikakva opasnost prerogativima entiteta. Tako je, izještavajući o tome kako je Parlament BiH usvojio zakon kojim je u junu 2002. godine uspostavljena Državna agencija za informisanje i zaštitu (the State Information and Protection Agency - SIPA), *Glas Srpski* požurio da svojim čitaocima kaže da se ne radi o skliskom terenu koji bi vodio u pravcu državnog ministarstva unutrašnjih poslova. 'Odbijen prvi udar', *Glas Srpski*, 22-23. juni 2002.

⁶⁹ Alijansini zastupnici su u junu 2001., naprimjer, uz podršku zastupnika iz redova PDP-a i SPRS-a, usvojili deset zakona koje je Visoki predstavnik nametnuo u periodu od 1998. i 2001. godine, uključujući zakone o Državnoj graničnoj službi, grbu i zastavi BiH (koje je osmislio OHR), te paket zakona koji se odnose na standarde i mjere, uključujući državni zavod za njihovo praćenje i primjenu. *Tabelarni pregled akata u parlamentarnoj proceduri za mjesec maj 2002*, Parlamentarna skupština BiH, Zajednička služba, maj 2002.

⁶⁵ 'Prvi tekst himne predložio Josip Pejaković', *Oslobođenje*, 17. juni 2002., te 'I političari se slažu da državna himna treba tekst', *Oslobođenje*, 20. juni 2002.

⁶⁶ *Ibid.*

Za vladavine Alijanse stvari su se popravile. Vijeće ministara sastoji se od ljudi koji su, zato što su u određenoj mjeri našli zajednički jezik, bili u stanju da u većoj mjeri nego njihovi prethodnici usaglase politiku i predlože zakone Parlamentarnoj skupštini. Ono što ih ujedinjuje jeste kratkoročno određen stepen pragmatizma, i dugoročno nejasna opredjeljenost za evropske integracije.⁷⁰ Iako su nacionalni paritet i rotacija još uvijek pravilo, sadašnje Vijeće ministara nastojalo je da umanjí štetne efekte te prakse tako što se složilo da svaki 'konstitutivni narod' treba imati jednak broj ministara koji se trebaju rotirati svakih šest mjeseci. Ministri se rotiraju samo na poziciji predsjedavajućeg Vijeća ministara, zadržavajući svoj resor i za vrijeme vršenja funkcije predsjedavajućeg.

Što se tiče politike, Vijeće ministara se u početku usredsredilo na poboljšanje međunarodnog rejtinga BiH. Najveći uspjeh bio je prijem u Vijeće Evrope u aprilu 2002.⁷¹ Ministarstvo vanjskih poslova takođe je nastojalo da potvrdi mjesto BiH u regiji, naročito kao države koja nije podređena specijalnim odnosima svojih entiteta (predviđenim Daytonom) bilo sa Hrvatskom ili Jugoslavijom.⁷² Samitom predsjednika Hrvatske i Jugoslavije i Predsjedništva BiH održanim 15. jula u Sarajevu stavljen je simbolički pečat na puno priznanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta BiH od strane njenih susjeda. Ministarstvo vanjskih poslova je, osim

toga, poduzelo korake I u pravcu smanjenja, objedinjavanja i profesionalizacije bh diplomatskog kora.⁷³

Sadašnje tročlano Predsjedništvo je isto tako uradilo mnogo na povećanju vlastitog značaja, digniteta i efikasnosti. Dogovor njegovih članova da uspostave zajednički sekretarijat koji će ih sve opsluživati je pomogao.⁷⁴ Predsjedništvo se takođe vidljivije angažiralo na državičkim poslovima: njegovi članovi su se često zajedno pojavljivali na televiziji i u javnosti i objavljivali zajedničke izjave o aktuelnim pitanjima. Relativno odsustvo neslaganja među umjerenim političarima koji su se rotirali (svakih osam mjeseci) na funkciji predsjedavajućeg doprinijelo je poboljšanju imidža BiH u inostranstvu i ugledu njenih institucija u samoj zemlji.⁷⁵

Iako više nego kozmetičke, reforme u državnoj mašineriji koje su dosad provedene su skromne. One naročito odražavaju ograničenu mjeru u kojoj je u BiH moguće izbjeći uske stranačke ili nacionalne interese kako bi se postigao koncenzus i mobilizirale snage za reformu. Naprimjer, pokazalo se nemogućim da Alijansa usvoji i donese zakon kojim bi se uspostavila profesionalna državna služba. Bivši Visoki predstavnik je taj zakon morao nametnuti pred svoj odlazak, u maju

⁷⁰ Šest ministarstava pokrivaju resore vanjskih poslova, evropskih integracija, vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, trezora, civilnih poslova i komunikacija, te ljudskih prava i izbjeglica. Svaki od tri 'konstitutivna naroda' ima po dva ministra. Ali na svakog ministra dolaze po dva zamjenika ministra, koji predstavljaju ostala dva naroda. Upadljivo odsustvo ministarstava pravde, unutrašnjih poslova, odbrane, obrazovanja ili kulture, zdravstva, energetike, industrije, okoliša i poljoprivrede rezultat je Dayton, kao i činjenica da Vijeće ministara nije vlada.

⁷¹ Članstvo u Vijeću Evrope nema samo simboličnu vrijednost priznavanja mjesta BiH u evropskoj porodici država, nego ono donosi i opipljivu korist omogućavanja pristupa Evropskom sudu za ljudska prava građanima BiH. Međutim, postoji 90 i nešto obaveza za period nakon prijema koje je BiH dužna ispuniti prije nego što bude mogla tvrditi da utjelovljuje evropske standarde demokratije i ljudskih prava.

⁷² Diplomatski odnosi sa postmiloševićevskom Jugoslavijom uspostavljeni su 2001. godine. U toku 2002. godine uslijedili su trgovinski sporazum, ukidanje viza i planovi za priznavanje dvostrukog državljanstva. Postudmanovska Hrvatska je, s druge strane, preinačila svoje posebne odnose s Federacijom i Hrvatima u njoj, stavlajući odnose na državnu ravan.

⁷³ Četrdeset i dvojica diplomata opozvana su iz inostranstva u pokušaju da se služba konsolidira i da se oslobodi ljudi koji su imenovani isključivo radi zadovoljavanja potrebe prethodnog režima da nagradi ili u egzil pošalje nepokolebljive pristaše stranake i političke rivale. Ministarstvo vanjskih poslova je isto tako podnijelo krivične prijave zbog zloupotrebe sredstava protiv Muhameda Šaćirbegovića, ratnog ambasadora pri UN-u i nekadašnjeg ministra vanjskih poslova. Iz razgovora koji je ICG vodio sa zvaničnikom Ministarstva vanjskih poslova, 31. maj 2002. Takođe vidjeti članak 'Lagumdžija: Samo je Šaćirbegović ukrao novac od BiH i njenih građana', *Dnevni avaz*, 9. mart 2002.; 'Milionski manjak ambasadora Moa', *Dani*, 30. mart 2002.; te 'Zatvoriti ambasadu ili ambasadora', *Dani*, 28. juni 2002.

⁷⁴ Prije dolaska Alijanse na vlast, Predsjedništvo je bilo potpuno podijeljeno na bošnjačke, hrvatske i srpske urede. Uspostavljanje zajedničkog sekretarijata početkom 2001. godine značilo je da svi mogu pročitati poštu koja stigne i da se može uspostaviti i arhiva. Profil kandidata za članove Predsjedništva u ovogodišnjim izborima svjedoči o njegovom poboljšanom statusu. Iz razgovora koji je ICG vodio sa nezavisnim konsultantom, 26. april 2002.

⁷⁵ Ova tendencija da se složí sa kolegama je, međutim, ponekad donosila nevolje srpskom članu, Živka Radišića. On je sredinom 2001. godine otvoreno napadan zbog toga što se složio sa zajedničkim okvirnim dokumentom o odbrambenoj politici BiH.

2002.⁷⁶ Čak i cilj u oblasti vanjske politike koji je navodno svima zajednički može postati talac pravila najnižeg zajedničkog nazivnika. Tako je, naprimjer, trebalo godinu dana da se mobilizira potrebna volja da se donese velikodušno srezana lista zakona koje je BiH bila dužna donijeti da bi ušla u Vijeće Evrope.

Tamo gdje se interesi ili osjećaji konstitutivnih naroda razilaze, država ne može imati koherentnu vanjsku politiku. I ako *raisons d'état* ipak prisile Vijeće ministara da takvu politiku usvoji, ono može očekivati uzvike zgražavanja. Tako je, kada se nakon 11. septembra 2001. od BiH tražilo da se odlučno stavi na stranu Sjedinjenih Država u ratu protiv terorizma, Vijeće ministara bilo izloženo ozbiljnim kritikama uglavnom bošnjačkih članova lobija za ljudska prava. Isto tako, kada je ministar odbrane (Hrvat) početkom 2002. preko izraelskih posrednika Kamerunu prodao nekoliko zastarjelih oklopnih transportera, stigle su žestoke primjedbe od (uglavnom bošnjačkih) medija zbog poslovanja sa Izraelom u vrijeme kada su Palestinci pod opsadom na Zapadnoj obali.

Iako većina političara iz BiH, te svi političari u Alijansi, danas izjavljuju da im je jako stalo da se pridruže Evropskoj uniji, sporo se postiže napredak u ispunjavanju osamnaest uslova iz smjernica Evropske unije (*road map*), što će, opet, BiH odvesti u pravcu studije izvodivosti i na kraju do Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Za nešto što je trebalo trajati šest mjeseci bile su potrebne skoro dvije godine, a moglo bi još i propasti na zadnjem putokazu zbog primjedbi iz RS-a na donošenje zadnjeg zakona sa tog spiska: zakona o javnom RTV servisu (Public Service Broadcasting – PBS). Iako je Petritsch ovaj zakon nametnuo krajem maja 2002., uslov za ispunjenje svih zahtjeva iz smjernica je da taj zakon mora donijeti i državni parlament.⁷⁷ Susjedi BiH u međuvremenu idu naprijed sa većom brzinom i odlučnošću.⁷⁸

Zastoji u donošenju zakonâ ugrožavaju i nastojanja da se stvori jedinstveni ekonomski prostor i

omoguće kako ulaganja u zemlji tako i izvoz iz BiH. Glavni zamjenik Visokog predstavnika Donald Hays je 25. juna 2002. godine pozvao entitetske premijere i predsjedavajućeg Vijeća ministara da učine sve što je u njihovoj moći da njihove skupštine usvoje dvanaest zakona ključnih za ekonomsku reformu. Od tih dvanaest zakona, osam su zakoni na državnom nivou, sedam od kojih je Vijeće ministara uredno usvojilo ali su zapeli u Parlamentarnoj skupštini.⁷⁹ Ovih dana su debate na Parlamentu možda pristojnije, i zastupnici su možda proširili svoje horizonte zahvaljujući češćim kontaktima sa stranim parlamentarcima,⁸⁰ ali opstrukcija je i dalje njihovo prvo i posljednje pribežište.

Iako se sjednice državnog parlamenta sada sazivaju samo kada je dnevni red već utvrđen, čime se eliminišu duge rasprave o tome o čemu treba raspravljati, to ima dvostruki učinak odgađanja parlamentarnih sjednica i njihovog lišavanja sadržaja čak i onda kada se održe. Pošto se oni koji upravljaju Alijansom suzdržavaju od riskiranja glasova koje možda neće dobiti, zastupnici su osuđeni na uglavnom formalnu ulogu. A to ne pogoduje ni parlamentarnom profesionalizmu ni institucionalizaciji predstavničke demokratije.

Zastupnički klubovi trenutno nemaju mogućnost da zatraže pomoć pravnih i drugih eksperata u tumačenju značenja i implikacija predloženih zakona. Nema ni značajnog pripremnog ili komisijskog rada prije ili između sjednica. Čak i sami zastupnički klubovi rijetko usaglašavaju svoju poziciju ili smišljaju strategiju glasanja. (U poslanike iz RS-a, s druge strane, čovjek se može pouzdati da će slijediti entitetsku liniju.) Čini se da izvršna vlast, sa svoje strane, čini malo da bi pridobila, usmjeravala ili okupljala svoje poslanike. Odluke se umjesto toga donose i provode putem neslužbenih kanala. Jedina uloga zastupnika je da se pojave, glasaju i uzmu dnevnicu. Što duže Parlamentarna skupština bude predstavljala

⁷⁶ Parlamentarna skupština je, međutim, krajem juna taj zakon donijela retrospektivno, po hitnom postupku.

⁷⁷ RS se protivi zakonu o PBS-u jer će on ugroziti kontrolu koju vlada ima nad entitetskom radio-televizijom, RTRS.

⁷⁸ Vidjeti nedavne komentare Komesara za vanjske poslove Chrisa Pattena, 'BH vlasti daju samo izgovore', *Dnevni avaz*, 7. juni 2002., te 'BiH previše kasni sa integriranjem u Evropu', *Dnevni avaz*, 17. juni 2002.

⁷⁹ 'OHR Calls on Government Leaders to End Damaging Legislative Delays' (OHR poziva lidere u vladi da prekinu sa štetnim odlaganjima u donošenju zakonâ), OHR Press Release (OHR-ovo Ssaopštenje za javnost), 27. juni 2002. www.ohr.int

⁸⁰ Zauzimajući se za stranu naroda, *Oslobođenje* je napalo takva putovanja o državnom trošku ('Sa sekretaricama i vozačima za putovanja potrošili 130.000 KM', 16. juni 2002.), iako je potrošena suma bila vrlo mala. Vidjeti kontranapad Sejfidin Tokića u 'Suočen sam sa neprincipijelnom kampanjom', *Dnevni avaz*, 17. juni 2002.

prepreku koju treba prevazići a ne ravnopravan ogranak vlasti, slabija će biti i demokratija i država.

Dajući prioritet donošenju što više državotvornih zakona, Alijansa se nije pozabavila ovim parlamentarnim nedostatkom. Ona je umjesto toga često nastojala – nakon što bi Vijeće ministara i Predsjedništvo postigli dogovor – da preduprijedi parlamentarni zastoj i zloupotrebu uslova koji traži postojanje entitetske većine tako što je na brzinu provodila zakone kroz Parlamentarnu skupštinu po hitnom postupku, koji ne dozvoljava amandmane.⁸¹ Zakoni se ili donesu u obliku u kojem su predloženi ili ne prolaze. Povećanjem cijene neposlušnosti, Vijeće ministara može češće dobiti ono što i međunarodna zajednica hoće. Ta taktika je primjenjena u slučaju Izbornog zakona, koji je konačno donesen u avgustu 2001. godine⁸², a njoj se moralo pribjeći i u slučaju mnogih zakona koje je ranije nametnuo Visoki predstavnik, ali nad kojima je BiH bila dužna da preuzme 'vlasništvo'.

Zahvaljujući Visokom predstavniku, ustvari, BiH sada ima institucije kao što su Državna granična služba, Sud BiH, Zavod za standardizaciju i Energetsku regulatornu agenciju, čiji se izbor osoblja i strukture zasnivaju na profesionalnim a ne etničkim kriterijima. Sud BiH će uskoro uspostaviti posebno vijeće za slučajeve organiziranog kriminala i korupcije,⁸³ a vremenom će vjerovatno biti oformljeno i još jedno posebno vijeće za domaća suđenja u slučajevima ratnih zločina prema kriterijima ICTY-a. Visoki predstavnik je od formiranja Alijanse nametnuo dvadeset zakona o državnim i ustavnim pitanjima, uključujući i zakone

o državnoj službi i sukobu interesa. Parlamentarna skupština je, s druge strane, donijela blizu 40 zakona, od kojih su neki nametnuti i prije nekoliko godina.

S druge strane – i u velikoj mjeri zahvaljujući taktičkoj grešci koju su napravili predsjedavajući Predsjedništva Belkić i SBiH – državni budžet za 2002. godinu je šest mjeseci bio blokiran u Parlamentu.⁸⁴ Belkić je insistirao da bi budžet trebao otvoreno snositi troškove agenta bivše Republike Bosne i Hercegovine u njenoj tužbi protiv Jugoslavije pred Međunarodnim sudom pravde, koja već dugo čeka na rješavanje. Nije iznenadilo to što su predstavnici RS-a u nekoliko navrata zaprijetili da će zbog te stavke od 450.000 KM (oko 230.000 eura) iskoristiti svoje pravo veta na cijeli budžet. Belkić se povukao tek kada se učinilo da će zbog nepostojanja budžeta BiH ostati bez značajnog kredita MMF-a.⁸⁵ Rješenje kojim je spašen obraz nađeno je tako što je finansiranje agenta uključeno u tzv. budžetske rezerve.⁸⁶ U predizbornim napadima koji tek počinu, međutim, Belkićeva greška se sada pripisuje rivalima SBiH u Alijansi.⁸⁷

Za izliječenje fiskalnih bolesti države biće potrebno više od zakašnjelog budžeta i još jednog kredita MMF-a. Kreditna sposobnost BiH ravna je nuli, opterećena kakva već jeste sve većim vanjskim i unutrašnjim dugom. Vanjski dug iznosi 4.3 milijarde KM, a unutrašnji nekih 10 milijardi KM (oko 5 milijardi eura). Unutrašnji dug podriva fiskalnu stabilnost entiteta i nudi im stimulanse za skrivanje troškova, vršenje uplata izvan budžeta, muženje javnih firmi, oprost dugova i/ili povećanje poreza i dažbina kako bi prikrili deficite.⁸⁸ Očekuje

⁸¹ Za donošenje zakona u Predstavničkom domu BiH potrebna je dvostruka većina: Doma u cjelini i poslanika iz svakog entiteta. S obzirom na predodređenu, međustranačku solidarnost poslanika iz tog entiteta, ova odredba je išla u prilog RS-u. Međutim, provedbom ustavnih amandmana usaglašenih 2002. godine ta prednost će biti smanjena. Prema nekim podacima, Vijeće ministara je zatražilo donošenje po hitnom postupku za gotovo polovinu od 50 i nešto zakona koje je do proljeća 2002. uputilo na Parlament. Iz razgovora koji je ICG vodio sa nezavisnim konsultantom za državne institucije BiH, 26. april 2002.

⁸² Podrška poslanika iz redova PDP-a i SNS-a Izbornom zakonu dovela je do razdorâ u političkom establišmentu RS-a, koji je one Srbe koji su glasali za taj zakon optužio za izdaju interesâ RS-a. Vidjeti Izveštaj ICG-a za Balkan br.118, *The Wages of Sin: Confronting Bosnia's Republika Srpska* (Nadnice za grijeh: suočavanje sa Republikom Srpskom), 8. oktobar 2001.

⁸³ 'Vijeća protiv kriminala i korupcija', *Oslobođenje*, 18. juni 2002.

⁸⁴ Prema Ustavu, jedna od ovlasti Predsjedništva je predlaganje godišnjeg budžeta Parlamentarnoj skupštini, nakon preporuka Vijeća ministara. Član V(3) Ustava BiH.

⁸⁵ Iz razgovora koje je ICG vodio sa liderima stranaka Alijanse, maj-juni 2002.

⁸⁶ 'Budžet na popravnom', *Glas Srpski*, 14. maj 2002., te 'Budžet bez agenta', *Glas Srpski*, 15. maj 2002. Ma kako da je bila opravdana u moralnom smislu i korisna kao način postizanja političkih poena, Belkićeva inicijativa bila je osuđena na propast. Konačni kompromis postignut sredinom juna, kojim je spašen kredit MMF-a a BiH konačno dobila budžet, znači da će ove godine ta tužba vjerovatno ostati na čekanju dok se budu tražila alternativna sredstava.

⁸⁷ Vidjeti uvodnik Senada Pećanina 'Sedmi dan', *Dani*, 28. juni 2002.

⁸⁸ Pored mnogih ostalih stvari, unutrašnji dug obuhvata i predratnu deviznu štednju građana, ratne štete, te neisplaćene plate, penzije i socijalne doprinose. Pojediniosti vidjeti u članku 'Država će povećati porezne stope ili

se da će finansijska kriza nastupiti do jeseni 2003. godine.⁸⁹ Kakve god vlade da budu oformljene nakon oktobarskih izbora, moraće se nositi sa nadolazećom olujom.

Jedna mjera koja bi pomogla da se kriza riješi a BiH ojača kao kompetentna država bilo bi uvođenje poreza na dodanu vrijednost (PDV). Pored njegove efikasnosti kao načina ubiranja poreza i njegove neophodnosti ukoliko BiH želi i dalje ići u pravcu evropskih integracija, način na koji se PDV bude primjenjivao ozbiljno će uticati i na odnos snaga između države i entiteta. Planirano je da se 2003. godine PDV uvede kao jedinstven porez za cijelu zemlju. Pa ipak, ključna pitanja koja su još uvijek otvorena jesu kako će se prikupljena sredstava dijeliti između države, entiteta i Distrikta Brčko, te ko će vršiti tu raspodjelu. Onako kako sada stoje stvari, država zavisi od žestoke konkurencije između entiteta (i Brčkog) u ubiranju poreza i carina i davanja državi njenog malog udovičkog sljedovanja. Uvođenje PDV-a bi se, međutim, moglo iskoristiti da se taj debalans otkloni, kao i da se bh poreski prostor objedini i eliminira nadmetanje za prihode koje je rezultat fiskalne iscjepkanosti zemlje. U svakom slučaju, mnogi od unutrašnjih dugova su odgovornost države. Stoga je država ta koja bi trebala imati sredstva da ih plati.

Državi je ta ovlast i moć potrebna. S obzirom na sve širi opseg regionalnih sporazuma o slobodnoj trgovini, značaj carinskih prihoda će se polako smanjivati. To će, s druge strane, stvoriti stimulans za objedinjavanje entitetskih carinskih uprava i stvaranje ušteda koje će nastati eliminiranjem dupliciranih institucija. Ali, kako se carinski prihodi budu smanjivali, tako će se rasti značaj poreskih prihoda. Isto će važiti i za značaj energične politike ubiranja i provedbe i poreske politike. To će ići u prilog objedinjene poreske uprave na državnom

nivou ili, u najmanju ruku, simetričnih sistema u entitetima.⁹⁰

Predosjećajući pritisak u pravcu ubiranja PDV-a na nivou države, vlada RS-a već tvrdi da je poreska politika ustavom predviđen prerogativ entiteta. Međutim, imajući u vidu haos koji su od nje napravili, raširenost korupcije i poremećenu konkurenciju, te finansijsku osakaćenost države, fiskalna efikasnost i politička potreba trebali bi prevagnuti nad striktnim konstrukcionalizmom. Uvođenje PDV-a trebalo bi iskoristiti da se državi omogući ne samo da ubire i vrši raspodjelu prihoda, nego i da odlučuje o fiskalnoj politici bez vođenja računa o međusobno isključivim interesima entiteta.⁹¹

dadžbine?', *Dnevni avaz*, 27. juni 2002. Primjer aktuelne debate o tome da li da se dio sredstava iz privatizacije iskoristi za plaćanje unutrašnjih dugova ili oživljavanje proizvodnje vidjeti u članku 'Unutrašnji dugovi deset milijardi KM', *Dnevni avaz*, 26. juni 2002.

⁸⁹ Predizborni pokušaji vlade Federacije da umirili različite dijelove biračkog tijela ugrožava stand-by aranžman sa MMF-om i zbog toga je Paddy Ashdown morao odletjeti u Washington da bi sredio stvari. Vidjeti intervju sa Ashdownom, 'Spašavamo BiH od bankrota', *Dnevni avaz*, 19. juli 2002.

⁹⁰ Godišnji izvještaj MMF-a za 2001., str. 17-18.

⁹¹ Iako će stranke iz RS-a biti teško ubijediti da posvete bilo kakvu pažnju materijalnim interesima svojih birača, sve veće siromašenje tog entiteta u odnosu na Federaciju predstavlja još jedan argument za jačanje državnog kapaciteta BiH za kreiranje fiskalne i ekonomske politike. Prema preliminarnim rezultatima istraživanja Svjetske banke o životnom standardu u BiH, 18 posto stanovnika Federacije živi u siromaštvu, ali je taj postotak u RS-u 28 posto – a u tom entitetu je isto tako veći i stepen osiromašenja u apsolutnom smislu. Dok je BNP u Federaciji u 2001. godini porastao za 7.1 posto, u RS-u je pao na samo 1.9 posto. Iz razgovora koji je ICG vodio sa zvaničnikom Svjetske banke, 20. maj 2002.

III. BUDUĆNOST: PODSTICANJE DJELOTVORNOG UPRAVLJANJA

A. KAMPANJA

Vlade oformljene nakon oktobarskih izbora imaće četverogodišnje mandate. To bi samo po sebi trebalo ići u prilog odgovornosti pri vršenju funkcija na vlasti jer bi pobjednike oslobodilo opsjednutosti podjelom plijena koju podrazumijeva vršenje funkcije i stalnom kampanjom za zadržavanje tog plijena. I postepenom provedbom amandmana na entitetske ustave koje je Visoki predstavnik nametnuo u aprilu 2002. izmijenice se pravila političke igre jer su entitetske, kantonalne i opštinske vlade, javna uprava i pravosuđe nacionalno integrirani. Dalekosežne reforme će neizbježnim učiniti i obaveze koje je BiH preuzela ulaskom u Vijeće Evrope⁹² i zahtjeve koje će morati ispuniti ako se želi kretati u pravcu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom i članstvu u NATO-vom Partnerstvu za mir.

U svakom slučaju, u posljednje vrijeme su radikalne i retrogradne opcije koje bi dodatno podijelile BiH stvaranjem trećeg (hrvatskog) entiteta ili dozvoljavanjem secesije RS-a i njenog ujedinjena sa Srbijom izgledaju sve manje prijeteće. Ali nije razumno ni očekivati da će međunarodna zajednica još dugo nastaviti spašavati neuspješne vlade u BiH. Te vlade će u sve većoj mjeri morati da se same bore sa svojom nemogućnošću da uberu ili proizvedu dovoljno prihoda da ispune obaveze prema svojim građanima i servisiraju rastuće dugove zemlje. One će takođe morati da pripreme i provedu izvodivu strategiju u cilju stimuliranja

domaće proizvodnje i stranih investicija. A trebat će se boriti i protiv siromaštva i nastojati da premoste sve veći jaz u pogledu prosperiteta i rasta između Federacije i RS-a.

Vlade koje će biti izabrane u oktobru ne mogu izbjeći te izazove. Niti će im biti lako kao njihovim prethodnicima da izbjegnu političku odgovornost ako te izazove ne prihvate. Nedavne ankete javnog mnijenja jasno pokazuju da su za sve građane BiH sada daleko veći prioritet ekonomska i socijalna nego 'nacionalna' pitanja.⁹³ Kampanju će u velikoj mjeri definirati to da li će političari obratiti pažnju na tu poruku ili će je pokušati potkopati.

Izborna kampanja je rano počela. Ustvari počela je kada su stranke zauzele svoje pozicije u Sarajevskom sporazumu od 27. marta 2002. godine. Alijansa se držala zajedno tokom tog iskušenja i dostignuća, ali odluke SDP i SBiH da ostave saveznike na cjedilu i u izbornoj trci učestvuju zasebno – te kasniji neuspjeh manjih stranaka da jedne drugu zainteresuju za bilo kakve međuetničke paktove – označili su njen kraj kao djelotvorne političke snage. Nisu bili uspješni ni nesuvisli pokušaji Amerikanaca da podstaknu hrvatske stranke da formiraju koaliciju protiv HDZ-a. To znači da će se sve one stranke čiji naziv ne sadrži etnički isključivu etiketu prije svega boriti za podršku istog bošnjačkog biračkog tijela zahvaljujući kojem je Alijansa uopšte bila moguća. Upravo su među Bošnjacima birači koji se daju ubijediti najbrojniji.

Iako je SDP istinski multinacionalna stranka i može se nadati da će osvojiti glasove znatnog broja Srba, Hrvata i 'Ostalih', ona može očekivati da trijumfuje samo među ovom posljednjom (sada vrlo malobrojnou) grupom. Srbi će u velikoj većini

⁹² Devedeset i jedan uslov koji važi za period nakon prijema obavezaće BiH da, između ostalog, u roku od dvije godine potpiše, ratificira i primjeni slijedeće konvencije: Evropsku okvirnu konvenciju o prekograničnoj saradnji i njene Protokole, te konvencije Vijeća Evrope o ekstradiciji, međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnim predmetima, pranju novca, pretresu, pljenidbi i konfiskaciji sredstava stečenih kriminalom, te transferu osuđenih osoba. BiH će se takođe u roku od tri godine nakon njenog prijema trebati početi pridržavati evropskih konvencija o suzbijanju terorizma, transferu sredstava u krivičnim predmetima, kompenzaciji za žrtve nasilnih krivičnih djela i kompjuterskog kriminala. Ostali uslovi odnose se na ratificiranje Evropske konvencije o ljudskim pravima, djelotvornu saradnju sa ICTY-em, punu provedbu imovinskih zakona, te objedinjavanje vojski u BiH. Zahtjev Bosne i Hercegovine za prijem u Vijeće Evrope, oktobar 2001.

⁹³ Prema najnovijem istraživanju NDI-a, biračko tijelo u oba entiteta prije svega zanima posao. Drugo pitanje koje najviše zabrinjava u Federaciji je iseljavanje mladih, dok su u RS-u na drugom mjestu socijalna pitanja i pitanja zdravlja. Vidjeti National Democratic Institute for International Affairs (NDI – Nacionalni demokratski institut za međunarodna pitanja) Survey of Voters Attitudes in BiH (Istraživanje stavova birača u BiH), 31. maj 2002., www.ndi.ba. IDEA (International Institute for Democracy and Electoral Assistance - Međunarodni institut za demokratiju i pomoć u izborima sa sjedištem u Švedskoj) je došla do sličnih zaključaka u anketi koju je provela na cijelom Balkanu. Najvažnija pitanja za BiH bili su nezaposlenost, korupcija, siromaštvo i kriminal. Vidjeti IDEA Istraživanje za period januar – februar na www.idea.int/balkans.

glasati za 'svoje' stranke. Tu se u velikoj mjeri radi o tome ko će biti drugi ili treći iza SDS-a, te da li će SDS osvojiti apsolutnu ili relativnu većinu glasova. Ogromna većina Hrvata će glasati za HDZ. Jedino pitanje je koliko će ostalih hrvatskih stranaka preživjeti novi prag od tri posto. U ovim okolnostima prava trka za podršku među Bošnjacima će se voditi između SDA, SBiH i SDP. SDA će misliti da joj bošnjački glasovi pripadaju kako po pravu, tako i zbog činjenice da ona nije odgovorna za sadašnje stanje stvari. SBiH će se osloniti na kvalitet Harisa Silajdžića kao zvijezde, snagu koju je Lagumdžija već priznao time što je odbio da se s njim takmiči u utrci za bošnjačko mjesto u Predsjedništvu.⁹⁴ Dilema koju će SDP imati jeste koliko daleko ići u upućivanju eksplicitnih apela bošnjačkim biračima.

Borba za bošnjačke glasove će vjerovatno biti žestoka i beskrupulozna, tim više što istraživanja javnog mnijenja pokazuje da postoji opasnost neizlaska velikog broja birača na izbore.⁹⁵ Pitanje je da li su optužbe za izdaju, totalitarističke tendencije, utaju poreza, narcisoidnost, korištenje nekoliko stambenih prostora, mito i opšti lopovluk načini na koji će se građani najvjerovatnije probuditi kako bi izvršili svoju građansku dužnost, ali to političare i pristranu štampu neće spriječiti da pokušaju.

Naprimjer, u početku se činilo da će afera oko Am-Špeda u junu ocrniti samo Nikolu Grabovca. Do 9. jula 2002. ona je zahvatila i njegovu stranku, NHI, koja je optužena da je od Am-Špeda prihvatila 'donaciju' od 400.000 KM (oko 200.000 eura) za pružene usluge. Otkriće do kojeg je došlo slijedećeg dana, a prema kojem je Am-Špedov stvarni vlasnik, Tino Bralo, i Lagumdžiji i Behmenu navodno ponudio, a oni odbili, po 21 milion maraka, prenijelo je ovu priču u sfere u koje vjerovatno nisu mogli povjerovati ni najciničniji građani BiH. Ali ni to nije bilo sve. *Oslobođenje* je 13. jula prenijelo Bralino poricanje informacije da je pokušao podmititi

Lagumdžiju i Behmena, ali i njegovu optužbu da je jedan Silajdžićev saradnik tražio mito od 500.000 KM da bi riješio Am-Špedove probleme. *Dnevni avaz* je skočio u odbranu Silajdžića naslovom na prvoj stranici prema kojem je to bila 'Velika zavjera protiv Silajdžića' koju su orkestrirale novine iz Zagreba, *Jutarnji list*, 'za koje je poznato da su antibošnjačke'. Ova priča će imati još nastavaka. Ali nema sumnje da će biti i drugih priča.⁹⁶

Kao što je slučaj Am-Šped pokazao, međusobno blaćenje i proizvodnja skandala imaju nepredvidive posljedice. Sve stranke trpe kolateralnu štetu kada na zao glas dođe sâm politički sistem. Bolje ciljan i mudriji potez u borbi za bošnjačke glasove bilo je zapravo dezertiranje osnivača, bivšeg predsjednika i sadašnjeg potpredsjednika SDP-a, Nijaza Durakovića, u SBiH u maju mjesecu. Duraković će biti na čelu kandidatske liste SBiH za državni parlament. Ne samo da je čašici sklon Duraković sam po sebi značajan političar, nego njegovi raniji okršaji sa Lagumdžijom zbog Lagumdžijinog navodno autoritarnog stila upravljanja strankom mogu poslužiti da privuku i druge nezadovoljne članove i birače iz SDP-a u SBiH. Zavođenje Durakovića je vješto i zbog toga što se time SBiH omogućava da poboljša svoj bošnjački nacionalistički rejting a da to pri tome tako ne izgleda, tim više što je Duraković izjavio da je i dalje odan socijal-demokratiji i da je protiv etno-politike.⁹⁷

Osim ako se ne desi čitav niz čuda, kampanja će biti potpuno negativna, pri čemu će se naglasak na opasnosti po 'našu' naciju i optužbama za izdaju 'naših' nacionalnih interesa smjenjivati manje ili

⁹⁴ Izetbegović je nedavno priznao da je vrijeme prošlo heroja, te da bi za Bosance bilo bolje da glasaju za marljive umjerenjake kao što je sadašnji vođa SDA (i kandidat za bošnjačko mjesto u Predsjedništvu) Sulejman Tihić nego nestrpljive 'pjesnike' poput Harisa Silajdžića. 'Silajdžić ima harizmu vođe, ali je vrijeme vođa u Bosni prošlo', *Oslobođenje*, 2. juli 2002.

⁹⁵ Prema nedavno objavljenim rezultatima istraživanja koje je proveo UNDP, skoro 50 posto Srba, 40 posto Bošnjaka i 30 posto Hrvata ne namjeravaju glasati u oktobru. 'Gotovo pola Srba za priključenje Srbiji, a trećina Hrvata bi svoj entitet', *Oslobođenje*, 4. juli 2002.

⁹⁶ Razvoj drame vidjeti u 'ekskluzivnim' priložima u proSDPovskom *Oslobođenju* i reakcijama proSBIHovskog *Dnevnog avaza*, 9-13. juli 2002. Kao što je ranije pomenuto *Dani* su neprijateljski raspoloženi prema Lagumdžiji kao osobi, dok mu je drugi ozbiljni sarajevski sedmičnik, *Slobodna Bosna*, naklonjen. Među ostalim skandalima vezanim za carinske i poreske prevare je skandal sa Mesnom industrijom Lijanović iz Širokog Brijega, čiji vlasnici podržavaju stranku Radom za boljitak. Vidjeti 'Zbog utaje 32 miliona KM odgovaraće i direktor "Lijanovića" Jakov Alpeza', *Oslobođenje*, 22. juni 2002. Bespoštedan sažetak mnoštva slučajeva korupcije i utaje poreza vidjeti u članku 'Dani otkrivaju ko vodi ekonomski rat protiv BiH', *Dani*, 19. juli 2002., a još jedan primjer anti-SDPovskog izvještavanja članku 'Lagumdžiju ne ruše mediji, već čitav niz kompromitantnih afera', *Dnevni avaz*, 22. juli 2002.

⁹⁷ Senad Pećanin, 'Laumdžijin demokratski staljinizam', *Dani*, 3. maj 2002., te 'Nijaz nosilac liste SBiH, Haris kandidat za člana Predsjedništva', *Dani*, 7. juni 2002.

više prikrivenim zazivanjem zla na druge i pokušajima da se iz svakog prolaznog otkrivenog grijeha izvuče maksimalna korist. Ako svaka za sebe prihvate takav plan, što će se vjerovatno i desiti, (bivše) stranke Alijanse će žrtvovati ono najbolje što kolektivno imaju: svoj period nenacionalne vladavine, koji je predstavljao prekretnicu, i istorijat u najmanju ruku skromnih dostignuća. Umjesto toga, bivši partneri će raditi jedni protiv drugih, pojačavajući tako uvjerenje građana da su svi političari sujetni, nestručni, korumpirani i nedostojni. Čak će i ugled konačnih 'pobjednika' biti okaljan. To će otežati formiranje održive i kredibilne koalicije nakon 5. oktobra, tim više što bi aritmetrika mogla naložiti daleko neprirodniju kombinaciju nego što je to bila Alijansa za promjene.⁹⁸

Alijansa je uradila mnogo na promjeni političke atmosfere i stvaranju klime pogodne za reformu u Bosni i Hercegovini, ali nije uradila ništa na promjeni političke kulture u zemlji. Nije imala ni vremena, ni sposobnosti, pa ni sklonosti da to učini. Donošenje političkih odluka ostalo je prerogativ vođa dominantnih koalicijskih partnera, pri čemu se malo pažnje poklanjalo formalnim strukturama Alijanse ili demokratskom uzajamnom uticaju između izvršne i zakonodavne vlasti i građana. Pregovori o Sarajevskom sporazumu, postignutom 27. marta, čija su tema bili ustavni amandmani bili su izrazit primjer te vanvladine, vanparlamentarne i netransparentne prakse, koju je u ovom slučaju tolerirao i Visoki predstavnik.⁹⁹

⁹⁸ Prema anketi koja je u maju provedena za NDI, jedina stranka koja će povećati broj svojih glasova je SDA. U porastu je i broj neodlučnih birača, naročito među Bošnjacima, Hrvatima i mladima. Vidjeti National Democratic Institute for International Affairs (NDI – Nacionalni demokratski institut za međunarodna pitanja), Survey of Voters Attitudes in BiH (Istraživanje stavova birača u BiH), 31. may 2002., www.ndi.ba. Anketa koju su proveli UNDP i Prism pokazala je *opadanje* podrške za SDA u Federaciji (sa 17 na 10 posto) u periodu od aprila do juna, te povećanje podrške za SDP (sa 14 na 19 posto) i SBiH (sa 8 na 10 posto). Ankete u BiH, međutim, nisu egzaktna nauka.

⁹⁹ Gonjeni planovima i rokovima koje je postavljao OHR – i ograničeni OHR-ovim zapisnicima o prethodnim 'odlukama' – vođe i predstavnici osam velikih stranaka iz oba entiteta su kolektivno pogurani prema usaglašenim ustavnim promjenama nakon što entitetske ustavne komisije nisu postigle koncenzus (u RS-u) ili nisu zadovoljile politička rukovodstva (u Federaciji). Iako se šest od osam stranaka na kraju potpisalo (iako su to tri stranke iz RS-a učinile sa rezervama), SDA i HDZ su se povukle. To je značilo da je Visoki predstavnik morao nametnuti amandmane u Federaciji, gdje SDA i HDZ kao opozicija nisu htjele dati

B. FORMIRANJE VLADE

S obzirom na prirodu višestrukih nivoa vlasti u BiH, nijedna pojedinačna stranka neće moći da formira većinsku vladu na entitetskom ili državnom nivou niti u mnogim od deset kantona u Federaciji nakon izbora 5. oktobra. Ti izbori će tako najaviti jedan vjerovatno duži period formiranja koalicijâ na svim nivoima vlasti. Iako se formiranje predizbornih koalicija koje bi uključivale više od šačice manjih stranaka pokazalo nemogućim u sadašnjoj atmosferi uzajamnog optuživanja, opravdavanja i neoubuzdanog egoizma, postizborne koalicije će neizbježno uslijediti i u njima bi se na jednom mjestu moglo naći neko čudno društvo. Taj vjerovatni razvoj događaja će još više otežati mobiliziranje podrške za bolne i temeljite reforme potrebne da bi BiH stala na noge. Plan je, međutim, uglavnom utvrđen. Ono što *nije* utvrđeno jeste mjera u kojoj će hitno potrebne reforme biti i stvarno prihvaćene, kao i dinamika kojom će se one onda provoditi.

Produžavanje *status quo*-a neće više biti opcija za vladu sa četverogodišnjim mandatom ili međunarodna tijela svjesna da i njihovo vrijeme ističe. BiH je prešla veliki put u tranziciji sa rata na mir, ali je ostvarila manji napredak u ostalim tranzicijama koje mora izvršiti: sa propalog modela socijalizma na funkcionalan oblik kapitalizma, sa politike nacionalnog pokroviteljstva na politiku civilnog društva, te sa pristrasne pravde na vladavinu zakona. Te tranzicije od političara zahtijevaju puno toga. One zahtijevaju da političari prenebregnu opipljive, kratkoročne interese radi neuhvatljivih, dugoročnih interesa, te da uz njih u tome budu i birači. One znače odvikavanje od navike da se svako pitanje proglašava pitanjem biti ili ne biti za vlastitu naciju. One znače osudu kriminala čak i kada se on dešava u vlastitom okrilju. I možda najviše od svega, one zahtijevaju odgovornost a ne retoriku.

glas za potrebnu dvotrećinsku većinu u donjem domu. U RS-u je pravo nametanje izbjegnuto pregovorima u posljednjem trenutku i u četiri oka između Visokog predstavnika Wolfganga Petritscha i predsjednika Narodne skupštine RS-a (i vođe SDS-a) Dragana Kalinića. To je značilo da je NSRS zapravo zaobidena, uz izgovor da se radilo o čisto 'tehničkim ispravkama' u amandmanima koje je Skupština već usvojila. Pozadinu vidjeti u Izveštaju ICG-a za Balkan br. 128, *Implementing Equality: The 'Constituent People's Decision in Bosnia and Herzegovina* (Provedba jednakosti: odluka o 'konstitutivnim narodima' u Bosni i Hercegovini), 16. april 2002.

U sadašnjim okolnostima je teško predvidjeti izgled nove vlade nakon izbora. Pošto se praktično može zamisliti svaka kombinacija stranaka u koaliciji/ama koje će nastati, na građanima Bosne i Hercegovine je da jasno kažu koji su to njihovi prioriteti. Izbori održani 2000. godine razbili su kalup izbora koji su se održavali svake dvije godine time što su omogućili formiranje Alijanse za promjene. Vjerovatnoća daljeg normaliziranja bh politike biće veća ukoliko birači budu insistirali na primarnom značaju egzistencijalnih pitanja i na taj način razoružali oni što šire strah i podjele. Cjelina može biti uspješnija od zbira njenih dijelova ukoliko građani BiH tako odluče.

C. ULOGA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE

Međunarodna zajednica im može i treba pomoći da to urade tako što će naglašavati plan reformi, osigurati da se demokratska pravila poštuju, te, ukoliko to bude potrebno, pomoći u formiranju postizborne koalicije.

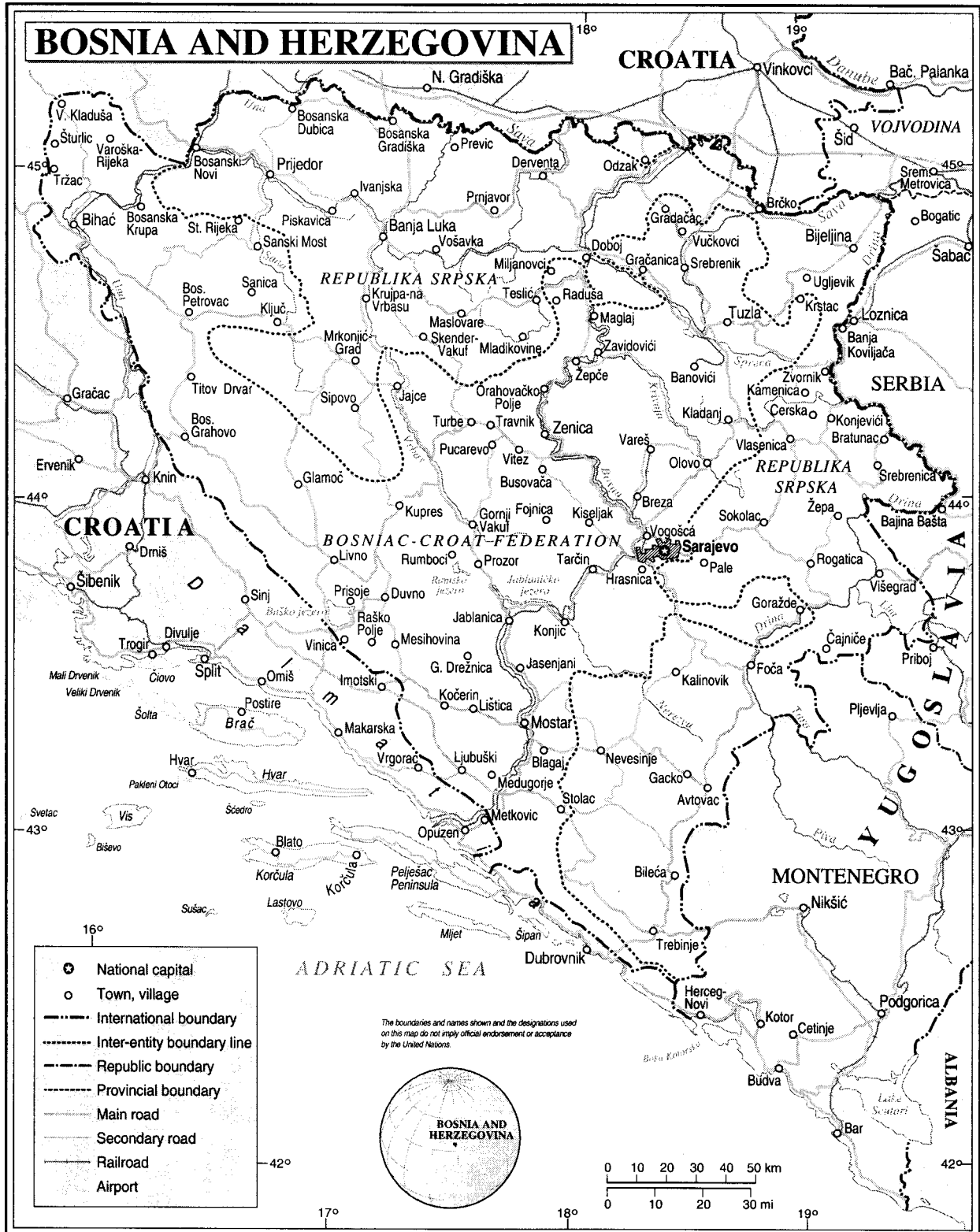
Međunarodne organizacije, grupe u civilnom društvu i mediji u BiH moraju izvršiti pritisak na političke stranke kako bi one uvidjele i zauzele stavove o najvažnijim ekonomskim i političkim izazovima sa kojima se suočava BiH. Političke stranke naročito treba pozvati da potpišu predizborni pakt (ili društveni ugovor) u kojem bi se obavezale na planove za rješavanje ekonomske i socijalne krize s kojom je BiH suočena.

Na osnovu zaključaka Vijeća za provedbu mira, zahtjeva Vijeća Evrope koji se odnose na period nakon prijema, te različitih međunarodnih kreditnih i stand-by aranžmana na koje su se vlade u BiH obavezale, zemlje donatori i ostali prijatelji BiH trebali bi pomoći strankama koje su spremne da sarađuju u izradi platformi za reforme u kojima bi se iznijeli jasno definirani ciljevi i utvrdili akteri promjena u ekonomskom, socijalnom, pravnom i fiskalnom sektoru, te u oblasti povratka izbjeglica. Oni takođe trebaju u potpunosti upoznati javnost sa saradnjom ili izostankom saradnje od strane pojedinih stranaka, te takve platforme iskoristiti za utvrđivanje standarda prema kojima će se mjeriti rezultati vlada koje će biti oformljene nakon izbora i potencirati daljnje reforme.

Sarajevo /Brisel, 2. avgust 2002.

DODATAK A

KARTA BOSNE I HERCEGOVINE

DODATAK B

O MEĐUNARODNOJ KRIZNOJ GRUPI

Međunarodna krizna grupa (*International Crisis Group* – ICG) je privatna, multinacionalna organizacija čiji je cilj jačanje sposobnosti međunarodne zajednice da predvidi, razumije i djeluje tako da spriječi i ograniči sukobe.

Pristup ICG-a zasniva se na istraživanjima na terenu. Timovi političkih analitičara, koji se nalaze na terenu u zemljama u kojima postoji opasnost konflikta. Na osnovu informacija na terenu, ICG izdaje redovne analitičke izvještaje koji sadrže praktične preporuke namjenjene onima koji donose odluke na međunarodnom nivou.

Izveštaji i pregledi ICG-a imaju široku distribuciju u ministarstvima vanjskih poslova i međunarodnim organizacijama a istovremeno su generalno dostupni na internet stranici ove organizacije, www.crisisweb.org. ICG tijesno saraduje sa vladama i onima koji imaju uticaj na njih, uključujući i medije, kako bi skrenula pažnju na svoju analizu krize te izgradila podršku za svoje preporuke.

Upravni odbor ICG-a – u kome se nalaze istaknute ličnosti iz oblasti politike, diplomatije, poslovnog svijeta i medija – i sam direktno pomaže da se najvišim odlučujućim faktorima iz cijelog svijeta ukaže na izvještaje i preporuke ICG-a. Predsjedavajući Međunarodne krizne grupe je bivši finski predsjednik Martti Ahtisaari, a od januara 2000. bivši ministar vanjskih poslova Australije, Gareth Evans, je predsjednik i generalni direktor ove organizacije.

Međunarodna centrala ICG-a je u Briselu, sa predstavništvima u Washingtonu, New Yorku i Parizu i predstavnikom za medije u Londonu. Organizacija trenutno vodi projekte u jedanaest terenskih kancelarija sa analitičarima koji rade u skoro 30 krizama pogođenih zemalja i teritorija na četiri kontinenta.

U *Africi* kancelarije ICG-a su locirane u Burundiju, Ruandi, Demokratskoj Republici Kongu, Siera Leoneu-Liberiji-Guineu, Somaliji, Sudanu i Zimbabveu; u *Aziji* u Indoneziji, Mijanmaru, Kirgistanu, Tadžikistanu, Uzbekistanu, Pakistanu i Afganistanu; u *Evropi*: Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji; *na Srednjem istoku* u Alžiru i cijeloj regiji od Egipta do Irana; i u *latinskoj Americi* u Kolumbiji

Međunarodna krizna grupa sredstva prikuplja od vlada, dobrotvornih organizacija, preduzeća i pojedinačnih donatora. Sredstva za njeno finansiranje trenutno obezbjeđuju vlade sljedećih zemalja: Australije, Kanade, Danske, Finske, Francuske, Njemačke, Irske, Luksemburga, Holandije, Norveške, Republike Kine (Tajvan), Švedske, Švicarske te Velike Britanije.

Među fondacijama i donatorima iz privatnog sektora nalaze se Ansary fondacija, The Atlantic Philanthropies, Bill i Melinda Gates fondacija, Carnegie koorporacija iz New York-a, Fondacija Charlesa Stewarda Motta, Ford fondacija, fondacija John D. i Catherine T. MacArthur, John Merck fond, Open Society Institute, Ploughshares fond, Ruben and Elisabeth Rausing Trust, Sasakawa Peace fondacija, and William and Flora Hewlett Foundation

august 2002.

DODATAK C

SPISAK ICG IZVJEŠTAJA *

AFRICA

ALGERIA**

The Algerian Crisis: Not Over Yet, Africa Report N°24, 20 October 2000 (also available in French)

The Civil Concord: A Peace Initiative Wasted, Africa Report N°31, 9 July 2001 (also available in French)

BURUNDI

The Mandela Effect: Evaluation and Perspectives of the Peace Process in Burundi, Africa Report N°20, 18 April 2000 (also available in French)

Unblocking Burundi's Peace Process: Political Parties, Political Prisoners, and Freedom of the Press, Africa Briefing, 22 June 2000

Burundi: The Issues at Stake. Political Parties, Freedom of the Press and Political Prisoners, Africa Report N°23, 12 July 2000 (also available in French)

Burundi Peace Process: Tough Challenges Ahead, Africa Briefing, 27 August 2000

Burundi: Neither War, nor Peace, Africa Report N°25, 1 December 2000 (also available in French)

Burundi: Breaking the Deadlock, The Urgent Need for a New Negotiating Framework, Africa Report N°29, 14 May 2001 (also available in French)

Burundi: 100 Days to put the Peace Process back on Track, Africa Report N°33, 14 August 2001 (also available in French)

Burundi: After Six Months of Transition: Continuing the War or Winning the Peace, Africa Report N°46, 24 May 2002 (also available in French)

DEMOCRATIC REPUBLIC OF CONGO

Scramble for the Congo: Anatomy of an Ugly War, Africa Report N°26, 20 December 2000 (also available in French)

From Kabila to Kabila: Prospects for Peace in the Congo, Africa Report N°27, 16 March 2001

Disarmament in the Congo: Investing in Conflict Prevention, Africa Briefing, 12 June 2001

Le dialogue intercongolais: Poker menteur ou négociation politique ? Africa Report N° 37, 16 November 2001 (also available in English)

Disarmament in the Congo: Jump-Starting DDRRR to Prevent Further War, Africa Report N° 38, 14 December 2001

Storm Clouds Over Sun City: The Urgent Need To Recast The Congolese Peace Process, Africa Report N°38, 14 May 2002 (also available in French)

RWANDA

Uganda and Rwanda: Friends or Enemies? Africa Report N°15, 4 May 2000

International Criminal Tribunal for Rwanda: Justice Delayed, Africa Report N°30, 7 June 2001 (also available in French)

"Consensual Democracy" in Post Genocide Rwanda: Evaluating the March 2001 District Elections, Africa Report N°34, 9 October 2001

Rwanda/Uganda: a Dangerous War of Nerves Africa Briefing, 21 December 2001

The International Criminal Tribunal for Rwanda: The Countdown, ICG Africa Report N°50, 1 August 2002 (also available in French)

SOMALIA

Somalia: Countering Terrorism in a Failed State, Africa Report N°45, 23 May 2002

SIERRA LEONE

Sierra Leone: Time for a New Military and Political Strategy, Africa Report N°28, 11 April 2001

Sierra Leone: Managing Uncertainty, Africa Report N°35, 24 October 2001

Sierra Leone: Ripe For Elections? Africa Briefing, 19 December 2001

SUDAN

God, Oil & Country: Changing the Logic of War in Sudan, Africa Report N°39, 28 January 2002

Capturing the Moment: Sudan's Peace Process in the Balance, Africa Report N° 42, 3 April 2002

Dialogue or Destruction? Organising for Peace as the War in Sudan Escalates, Africa Report N°48, 27 June 2002

WEST AFRICA

Sierra Leone: Time for a New Military and Political Strategy, Africa Report N°28, 11 April 2001

Sierra Leone: Managing Uncertainty, Africa Report N°35, 24 October 2001

Sierra Leone: Ripe For Elections? Africa Briefing, 19 December 2001

Liberia: The Key to Ending Regional Instability, Africa Report N°43, 24 April 2002

Sierra Leone After Elections: Politics as Usual? Africa Report N°49, 12 July 2002

* Izveštaji objavljeni od januara 2000. godine.

** Alžirski projekat je izmješten iz projekta Afrika u januaru 2002. godine

ZIMBABWE

Zimbabwe: At the Crossroads, Africa Report N°22, 10 July 2000

Zimbabwe: Three Months after the Elections, Africa Briefing, 25 September 2000

Zimbabwe in Crisis: Finding a way Forward, Africa Report N°32, 13 July 2001

Zimbabwe: Time for International Action, Africa Briefing, 12 October 2001

Zimbabwe's Election: The Stakes for Southern Africa, Africa Briefing, 11 January 2002

All Bark and No Bite: The International Response to Zimbabwe's Crisis, Africa Report N°40, 25 January 2002

Zimbabwe at the Crossroads: Transition or Conflict? Africa Report N°41, 22 March 2002

Zimbabwe: What Next? Africa Report N°47, 14 June 2002

ASIA

CAMBODIA

Cambodia: The Elusive Peace Dividend, Asia Report N°8, 11 August 2000

CENTRAL ASIA

Central Asia: Crisis Conditions in Three States, Asia Report N°7, 7 August 2000 (also available in Russian)

Recent Violence in Central Asia: Causes and Consequences, Central Asia Briefing, 18 October 2000

Islamist Mobilisation and Regional Security, Asia Report N°14, 1 March 2001 (also available in Russian)

Incubators of Conflict: Central Asia's Localised Poverty and Social Unrest, Asia Report N°16, 8 June 2001

Central Asia: Fault Lines in the New Security Map, Asia Report N°20, 4 July 2001

Uzbekistan at Ten – Repression and Instability, Asia Report N°21, 21 August 2001

Kyrgyzstan at Ten: Trouble in the "Island of Democracy", Asia Report N°22, 28 August 2001

Central Asian Perspectives on the 11 September and the Afghan Crisis, Central Asia Briefing, 28 September 2001 (also available in French)

Central Asia: Drugs and Conflict, Asia Report N° 25, 26 November 2001

Afghanistan and Central Asia: Priorities for Reconstruction and Development, Asia Report N° 26, 27 November 2001

Tajikistan: An Uncertain Peace, Asia Report N° 30, 24 December 2001

The IMU and the Hizb-ut-Tahrir: Implications of the Afghanistan Campaign, Central Asia Briefing, 30 January 2002

Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential, Asia Report N°33, 4 April 2002

Central Asia: Water and Conflict, Asia Report N°34, 30 May 2002

INDONESIA

Indonesia's Crisis: Chronic but not Acute, Asia Report N°6, 31 May 2000

Indonesia's Maluku Crisis: The Issues, Indonesia Briefing, 19 July 2000

Indonesia: Keeping the Military Under Control, Asia Report N°9, 5 September 2000

Aceh: Escalating Tension, Indonesia Briefing, 7 December 2000

Indonesia: Overcoming Murder and Chaos in Maluku, Asia Report N°10, 19 December 2000

Indonesia: Impunity Versus Accountability for Gross Human Rights Violations, Asia Report N°12, 2 February 2001

Indonesia: National Police Reform, Asia Report N°13, 20 February 2001 (Also available in Indonesian)

Indonesia's Presidential Crisis, Indonesia Briefing, 21 February 2001

Bad Debt: The Politics of Financial Reform in Indonesia, Asia Report N°15, 13 March 2001

Indonesia's Presidential Crisis: The Second Round, Indonesia Briefing, 21 May 2001

Aceh: Why Military Force Won't Bring Lasting Peace, Asia Report N°17, 12 June 2001 (Also available in Indonesian)

Aceh: Can Autonomy Stem the Conflict? Asia Report N°18, 27 June 2001

Communal Violence in Indonesia: Lessons from Kalimantan, Asia Report N°19, 27 June 2001

Indonesian-U.S. Military Ties: Indonesia Briefing, 18 July 2001

The Megawati Presidency, Indonesia Briefing, 10 September 2001

Indonesia: Ending Repression in Irian Jaya, Asia Report N°23, 20 September 2001

Indonesia: Violence and Radical Muslims, Indonesia Briefing, 10 October 2001

Indonesia: Next Steps in Military Reform, Asia Report N°24, 11 October 2001

Indonesia: Natural Resources and Law Enforcement, Asia Report N° 29, 20 December 2001

Indonesia: The Search for Peace in Maluku, Asia Report N°31, 8 February 2002

Aceh: Slim Chance for Peace, Indonesia Briefing, 27 March 2002

Indonesia: The Implications of the Timor Trials, Indonesia Briefing, 8 May 2002

Resuming U.S.-Indonesia Military Ties, Indonesia Briefing, 21 May 2002

MYANMAR

Burma/Myanmar: How Strong is the Military Regime? Asia Report N°11, 21 December 2000

Myanmar: The Role of Civil Society, Asia Report N°27, 6 December 2001

Myanmar: The Military Regime's View of the World, Asia Report N°28, 7 December 2001

Myanmar: The Politics of Humanitarian Aid, Asia Report N° 32, 2 April 2002

Myanmar: The HIV/AIDS Crisis, Myanmar Briefing, 2 April 2002

PAKISTAN/AFGHANISTAN

Afghanistan and Central Asia: Priorities for Reconstruction and Development, Asia Report N°26, 27 November 2001

Pakistan: The Dangers of Conventional Wisdom, Pakistan Briefing, 12 March 2002

Securing Afghanistan: The Need for More International Action, Afghanistan Briefing, 15 March 2002

The Loya Jirga: One Small Step Forward? Afghanistan & Pakistan Briefing, 16 May 2002

Kashmir: Confrontation and Miscalculation, Asia Report N°35, 11 July 2002

Pakistan: Madrasas, Extremism and the Military, Asia Report N°36, 29 July 2002

The Afghan Transitional Administration: Prospects and Perils, Afghanistan Briefing, 30 July 2002

BALKANS

ALBANIA

Albania: State of the Nation, Balkans Report N°87, 1 March 2000

Albania's Local Elections, A test of Stability and Democracy, Balkans Briefing 25 August 2000

Albania: The State of the Nation 2001, Balkans Report N°111, 25 May 2001

Albania's Parliamentary Elections 2001, Balkans Briefing, 3 August 2001

BOSNIA ***

Denied Justice: Individuals Lost in a Legal Maze, Balkans Report N°86, 23 February 2000

European Vs. Bosnian Human Rights Standards, Handbook Overview, 14 April 2000

Reunifying Mostar: Opportunities for Progress, Balkans Report N°90, 19 April 2000

Bosnia's Municipal Elections 2000: Winners and Losers, Balkans Report N°91, 28 April 2000

Bosnia's Refugee Logjam Breaks: Is the International Community Ready? Balkans Report N°95, 31 May 2000

War Criminals in Bosnia's Republika Srpska, Balkans Report N°103, 02 November 2000

Bosnia's November Elections: Dayton Stumbles, Balkans Report N°104, 18 December 2000

Turning Strife to Advantage: A Blueprint to Integrate the Croats in Bosnia and Herzegovina, Balkans Report N°106, 15 March 2001

No Early Exit: NATO's Continuing Challenge in Bosnia, Balkans Report N°110, 22 May 2001

Bosnia's Precarious Economy: Still Not Open For Business; Balkans Report N°115, 7 August 2001

The Wages of Sin: Confronting Bosnia's Republika Srpska; Balkans Report N°118, 8 October 2001

Bosnia: Reshaping the International Machinery, Balkans Report N°121, 29 November 2001*

Courting Disaster: The Misrule of Law in Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N° 127, 26 March 2002

Implementing Equality: The "Constituent Peoples" Decision in Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N°128, 16 April 2002 (Also available in Serbo-Croatian)

Policing the Police in Bosnia: A Further Reform Agenda, Balkans Report N°130, 10 May 2002

*** svi navedeni izvještaji dostupni su i na Srpskom/Hrvatskom jeziku

CROATIA

Facing Up to War Crimes, Balkans Briefing, 16 October 2001

KOSOVO

Kosovo Albanians in Serbian Prisons: Kosovo's Unfinished Business, Balkans Report N°85, 26 January 2000

What Happened to the KLA? Balkans Report N°88, 3 March 2000

Kosovo's Linchpin: Overcoming Division in Mitrovica, Balkans Report N°96, 31 May 2000

Reality Demands: Documenting Violations of International Humanitarian Law in Kosovo 1999, Balkans Report, 27 June 2000

Elections in Kosovo: Moving Toward Democracy? Balkans Report N°97, 7 July 2000

Kosovo Report Card, Balkans Report N°100, 28 August 2000

Reaction in Kosovo to Kostunica's Victory, Balkans Briefing, 10 October 2000

Religion in Kosovo, Balkans Report N°105, 31 January 2001

Kosovo: Landmark Election, Balkans Report N°120, 21 November 2001 (Also available in Serbo-Croatian)

Kosovo: A Strategy for Economic Development; Balkans Report N° 123, 19 December 2001

A Kosovo Roadmap: I. Addressing Final Status, Balkans Report N°124, 28 February 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croatian)

A Kosovo Roadmap: II. Internal Benchmarks, Balkans Report N°125, 1 March 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croatian)

UNMIK's Kosovo Albatross: Tackling Division in Mitrovica, Balkans Report N°131, 3 June 2002 (also available in Albanian and Serbo-Croatian)

MACEDONIA

Macedonia's Ethnic Albanians: Bridging the Gulf, Balkans Report N°98, 2 August 2000

Macedonia Government Expects Setback in Local Elections, Balkans Briefing, 4 September 2000

The Macedonian Question: Reform or Rebellion, Balkans Report N°109, 5 April 2001

Macedonia: The Last Chance for Peace, Balkans Report N°113, 20 June 2001

Macedonia: Still Sliding, Balkans Briefing, 27 July 2001

Macedonia: War on Hold, Balkans Briefing, 15 August 2001

Macedonia: Filling the Security Vacuum, Balkans Briefing, 8 September 2001

Macedonia's Name: Why the Dispute Matters and How to Resolve It, Balkans Report N° 122, 10 December 2001

MONTENEGRO

Montenegro: In the Shadow of the Volcano, Balkans Report N°89, 21 March 2000

Montenegro's Socialist People's Party: A Loyal Opposition?

Balkans Report N°92, 28 April 2000

Montenegro's Local Elections: Testing the National Temperature, Background Briefing, 26 May 2000

Montenegro's Local Elections: More of the Same, Balkans Briefing, 23 June 2000

Montenegro: Which way Next? Balkans Briefing, 30 November 2000

Montenegro: Settling for Independence? Balkans Report N°107, 28 March 2001

Montenegro: Time to Decide, a pre-election Briefing, 18 April 2001

Montenegro: Resolving the Independence Deadlock, Balkans Report N°114, 1 August 2001

Implementing Equality: The "Constituent Peoples" Decision in Bosnia & Herzegovina, Balkans Report N° 128, 16 April 2002

Still Buying Time: Montenegro, Serbia and the European Union, Balkans Report N°129, 7 May 2002

SERBIA

Serbia's Embattled Opposition, Balkans Report N°94, 30 May 2000

Serbia's Grain Trade: Milosevic's Hidden Cash Crop, Balkans Report N°93, 5 June 2000

Serbia: The Milosevic Regime on the Eve of the September Elections, Balkans Report N°99, 17 August 2000

Current Legal Status of the Republic of Yugoslavia (FRY) and of Serbia and Montenegro, Balkans Report N°101, 19 September 2000

Yugoslavia's Presidential Election: The Serbian People's Moment of Truth, Balkans Report N°102, 19 September 2000

Sanctions against the Federal Republic of Yugoslavia, Balkans Briefing, 10 October 2000

Serbia on the Eve of the December Elections, Balkans Briefing, 20 December 2000

A Fair Exchange: Aid to Yugoslavia for Regional Stability, Balkans Report N°112, 15 June 2001

Peace in Presevo: Quick Fix or Long-Term Solution? Balkans Report N°116, 10 August 2001

Serbia's Transition: Reforms Under Siege, Balkans Report N°117, 21 September 2001 (also available in Serbo-Croatian)

Belgrade's Lagging Reform: Cause for International Concern, Balkans Report N°126, 7 March 2002 (also available in Serbo-Croatian)

Serbia: Military Intervention Threatens Democratic Reform, Balkans Briefing, 28 March 2002 (also available in Serbo-Croatian)

Fighting To Control Yugoslavia's Military, Balkans Briefing, 12 July 2002

REGIONAL REPORTS

After Milosevic: A Practical Agenda for Lasting Balkans Peace, Balkans Report N°108, 26 April 2001

Milosevic in The Hague: What it Means for Yugoslavia and the Region, Balkans Briefing, 6 July 2001

Bin Laden and the Balkans: The Politics of Anti-Terrorism, Balkans Report N°119, 9 November 2001

LATIN AMERICA

Colombia's Elusive Quest for Peace, Latin America Report N°1, 26 March 2002

The 10 March 2002 Parliamentary Elections in Colombia, Latin America Briefing, 17 April 2002 (also available in Spanish)

The Stakes in the Presidential Election in Colombia, Latin America Briefing, 22 May 2002 (also available in Spanish)

MIDDLE EAST

A Time to Lead: The International Community and the Israeli-Palestinian Conflict, Middle East Report N° 1, 10 April 2002

Middle East Endgame I: Getting to a Comprehensive Arab-Israeli Peace Settlement, Middle East Report N°2, 16 July 2002

Middle East Endgame II: How a Comprehensive Israeli-Palestinian Settlement Would Look, Middle East Report N°3; 16 July 2002

Middle East Endgame III: Israel, Syria and Lebanon – How Comprehensive Peace Settlements Would Look, Middle East Report N°4, 16 July 2002

ALGERIA**

Diminishing Returns: Algeria's 2002 Legislative Elections, Middle East Briefing, 24 June 2002

ISSUES REPORTS

HIV/AIDS

HIV/AIDS as a Security Issue, Issues Report N°1, 19 June 2001

Myanmar: The HIV/AIDS Crisis, Myanmar Briefing, 2 April 2002

EU

The European Humanitarian Aid Office (ECHO): Crisis Response in the Grey Lane, Issues Briefing Paper, 26 June 2001

EU Crisis Response Capability: Institutions and Processes for Conflict Prevention and Management, Issues Report N°2, 26 June 2001

EU Crisis Response Capabilities: An Update, Issues Briefing Paper, 29 April 2002

** Alžirski projekat je izmješten iz projekta Afrika u januaru 2002. godine

DODATAK D

ČLANOVI UPRAVNOG ODBORA ICG-A

Martti Ahtisaari, Chairman

Former President of Finland

Maria Livanos Cattau, Vice-Chairman

Secretary-General, International Chamber of Commerce

Stephen Solarz, Vice-Chairman

Former U.S. Congressman

Gareth Evans, President & CEO

Former Foreign Minister of Australia

S. Daniel Abraham

Chairman, Center for Middle East Peace and Economic Cooperation, U.S.

Morton Abramowitz

Former U.S. Assistant Secretary of State and Ambassador to Turkey

Kenneth Adelman

Former U.S. Ambassador and Director of the Arms Control and Disarmament Agency

Richard Allen

Former U.S. National Security Adviser to the President

Saud Nasir Al-Sabah

Former Kuwaiti Ambassador to the UK and U.S.; former Minister of Information and Oil

Hushang Ansary

Former Iranian Minister and Ambassador; Chairman, Parman Capital Group, Houston

Louise Arbour

Supreme Court Justice, Canada; Former Chief Prosecutor, International Criminal Tribunal for former Yugoslavia

Oscar Arias Sanchez

Former President of Costa Rica; Nobel Peace Prize, 1987

Ersin Arioglu

Chairman, Yapi Merkezi Group, Turkey

Emma Bonino

Member of European Parliament; former European Commissioner

Zbigniew Brzezinski

Former U.S. National Security Adviser to the President

Cheryl Carolus

Former South African High Commissioner to the UK; former Secretary General of the ANC

Victor Chu

Chairman, First Eastern Investment Group, Hong Kong

Wesley Clark

Former NATO Supreme Allied Commander, Europe

Uffe Ellemann-Jensen

Former Minister of Foreign Affairs, Denmark

Mark Eyskens

Former Prime Minister of Belgium

Marika Fahlen

Former Swedish Ambassador for Humanitarian Affairs; Director of Social Mobilization and Strategic Information, UNAIDS

Yoichi Funabashi

Journalist and author, Japan

Bronislaw Geremek

Former Minister of Foreign Affairs, Poland

I.K.Gujral

Former Prime Minister of India

HRH El Hassan bin Talal

Chairman, Arab Thought Forum; President, Club of Rome

Carla Hills

Former U.S. Secretary of Housing; former U.S. Trade Representative

Asma Jahangir

UN Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions; Advocate Supreme Court, former Chair Human Rights Commission of Pakistan

Ellen Johnson Sirleaf

Senior Adviser, Modern Africa Fund Managers; former Liberian Minister of Finance and Director of UNDP Regional Bureau for Africa

Mikhail Khodorkovsky

Chairman and Chief Executive Officer, YUKOS Oil Company, Russia

Elliott F. Kulick

Chairman, Pegasus International, U.S.

Joanne Leedom-Ackerman

Novelist and journalist, U.S.

Todung Mulya Lubis

Human rights lawyer and author, Indonesia

Barbara McDougall

Former Secretary of State for External Affairs, Canada

Mo Mowlam

Former Secretary of State for Northern Ireland, UK

Ayo Obe

President, Civil Liberties Organisation, Nigeria

Christine Ockrent

Journalist and author, France

Friedbert Pflüger

Chairman of the German Bundestag Committee on EU Affairs

Surin Pitsuwan

Former Minister of Foreign Affairs, Thailand

Itamar Rabinovich

President of Tel Aviv University; former Israeli Ambassador to the U.S. and Chief Negotiator with Syria

Fidel V. Ramos

Former President of the Philippines

Mohamed Sahnoun

Special Adviser to the United Nations Secretary-General on Africa

Salim A. Salim

Former Prime Minister of Tanzania; former Secretary General of the Organisation of African Unity

Douglas Schoen

Founding Partner of Penn, Schoen & Berland Associates, U.S.

William Shawcross

Journalist and author, UK

George Soros

Chairman, Open Society Institute

Eduardo Stein

Former Minister of Foreign Affairs, Guatemala

Pär Stenbäck

Former Minister of Foreign Affairs, Finland

Thorvald Stoltenberg

Former Minister of Foreign Affairs, Norway

William O. Taylor

Chairman Emeritus, The Boston Globe, U.S.

Ed van Thijn

Former Netherlands Minister of Interior; former Mayor of Amsterdam

Simone Veil

Former President of the European Parliament; former Minister for Health, France

Shirley Williams

Former Secretary of State for Education and Science; Member House of Lords, UK

Jaushieh Joseph Wu

Deputy Secretary General to the President, Taiwan

Grigory Yavlinsky

Chairman of Yabloko Party and its Duma faction, Russia

Uta Zapf

Chairperson of the German Bundestag Subcommittee on Disarmament, Arms Control and Non-proliferation